O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

Миллий Тикланиш

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси | 2000 йил, 29 август | 12 (229)-сон

СУРБЕТ КИРДИКОРЛАРГА ЧЕК ҚЎЙИЛАЖАК!

ТЕРРОРИЗМ ХАВФИГА ҚАРШИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ ДЕМОКРАТИК ПАРТИЯСИНИНГ БАЁНОТИ

Терроризм бугунги дунёнинг тинчлиги, халқларнинг яшаш бахту саодатига чанг солмоқда. Жаҳонда совуқ уруш барҳам топгандан сўнг терроризм инсониятнинг энг ёвуз душманига айланди. Терроризм этник, диний, ирқий ва бошқа ҳали ер юзи халқлари ҳаётида мавжуд низо ҳамда келишмовчиликлардан устомонлик ва мунофиқлик билан фойдаланмоқда. Наркобизнес, яширин қурол-яроғ сотиш, турли даъволар билан чиқиш, ёшларни мунофиқона тарзда йўлдан уриш, қонли можароларга ем қилишликни ўзига касб қилиб олмоқда.

XIX–XX аср бошларида Туркистон халқларини қул, қарам қилишга уринишлар бўлди. Мўлтониларча авж олдирилган биродаркушлик низолари туфайли Туркистон халқлари омонсиз фожиали талафотлар кўрди.. Оға-ини бўлган халқлар орасига раҳна солиш, айирмачиликка, ер-сув талашларига ундаш ва шу йўл билан уларни ўз қонига ғарқ қилиб, устидан ҳукмронлик ўрнатиш оғир оқибатларга олиб келди. XX аср охирига келибгина Туркистон биродаркушлик низоларидан қутулди.

Ўзбекистон эркин нафас олди. Озодликка чиққан мамлакат қад ростлаяпти. Ўзбекистон эндиликда ўз биринчи Президенти Ислом Каримов раҳбарлигида барча ижтимоий-иқтисодий соҳаларда тикланиш йўлига кирди. Ислом Каримов ислоҳотларни қадамбақадам тало-тўпларсиз юзага чиқаряпти. Ўзбекистон изчиллик билан миллий тикланиш сиёсатини олиб бормоқда. Тикланиш ҳар бир хонадон, ҳар бир Ўзбекистон фуқаросининг мақсад-вазифасига айланишини, у фуқароларга, ҳар бир хонадонга бахт-саодат келтиришини истамоқда. Мана шундай тарихий паллада халқ ўз келажагини кўриш учун белни маҳкам боғлайди, бир ёқадан бош чиқариб ўз ватанининг равнақи учун курашади. Худди шундай тарихий паллада терроризм офати чиқди ва у Ўзбекистоннинг асл озодлик, мустақиллик манфаатларига хуруж қилмоқда, душманлик йўлига ўтмоқда. Ибтидоий фанатизм ва фундаментализм майлларини уйғотишга зўр бериб уринмоқда. Ёвуз Ахриман оқил ва олижаноб Ахурамазда билан бирга туғилгандай терроризм миллий мустақиллик билан бирга, унга тамомила зид ва ёт тарзда туғилди. Халқнинг маърифатли йўли, интилишларига ёт бу кучлар қандай даъволар билан чиқмасин, қандай мўлтони важ-корсонлар келтирмасин, терроризмнинг қилмишлари дунё жамоатчилигига ҳам, Ўзбекистон аҳлига ҳам аён. Уларнинг хатти-ҳаракатлари ўтакетган ёвузлик ва ғаразгўйликдан бошқа нарса эмас!

Ўзбекистонга, унинг умумхалқ томонидан маъқулланган ва қабул қилинган конституциявий тузумига қарши четдан, хорижий хуфялардан пул-маблағ, қурол-яроғ олиб тинч тараққиёт йўлига кирган мустақил давлатга бостириб кириш, енгил фикрли баъзи тоифаларни васвасага солишга уриниш, қандайдир ўч-интиқом олишга чақириш – булар бари фақат ва фақат терроризм ва босқинчиликдан бошқа нарса эмас. Уларнинг барча ишлари мустабидлик тегирмонига сув қуяди. Тошкентдаги қонли феврал воқеаларини уюштирган, бегуноҳлар қонини тўккан, вайронгарчиликлар қилганлар ҳам шулар эди.

Биз террорчи тўдаларнинг, уларнинг қора ниятли «лидерлари»нинг мамлакатимиз чегараларидаги асабий хуружларини миллий тикланишимизга тажовуз деб биламиз. Миллий озодликни кўролмаслик деб биламиз. Ўз қадр-қимматини пучак пулга сотиш деб биламиз. Ўрта Осиёни Чеченга, Афғонга, Жазоирга, Кашмирга, Ҳабашга айлантиришга уринманг! Ўрта Осиё низо, талон-тарож, ҳақсизлик қайнаган макон бўлмагай! Бекор айтибсиз, Чаёнлар зах унгурлардан қўзғалган ерда янчилгай! Ўз ғаразлари олуда бўлиб ҳалокат ва паторат топгайлар!

Ўзларини худди ибтидоий замонлардагидек жангарилар ва мужоҳидлар деб атаётган шум тўдалар, уларнинг аллақайси каваклардан чиқиб алжираётган, ваҳм ва васвасаларини ҳақиқат деб лоф ураётганларнинг аслида динга ҳеч қандай алоқаси йўқ. Ислом элларга салом ва ҳамкорлик элтади. Ўзбекистонда ислом ва иймон эркин. Маънан-ахлоқан ўсиш учун, ҳуқуқлари, ибодатларини адо этиши учун ҳар кимга барча имкониятлар бор. Ўзини «Ҳаракат» деб атаётган тўдалар аслида халқаро терроризм билан чамбарчас алоқада. Ғараз, адоват, ўз юртига қарши қурол кўтариб келишнинг охири вой!

Халқимиз, жамиятимиз, уларнинг ўзагини белгиловчи сиёсий кучлар ва жумладан, Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партияси ғараз ниятли террорчи гуруҳларнинг ғулувларини кескин қоралайди. Уларнинг мана тўққиз йилдан бери олиб бораётган қонли хуружларини миллий мустақиллигимизга қарши қаратилган тажовуз деб баҳолайди.

Ўзбекистон халқлари неча юз йиллар асорат, қарамлик, қашшоқликда яшаб, ниҳоят шу асрнинг сўнггида қирғинлар, босқинлар, низолар, вайронагарчиликлардан халос бўлди. Энг даҳшатли қарамлик балосидан қутулди. Эркин, озод, демократик қадр-қимматларга асосланган ўз тинч ҳаётини қурмоқда.

Мустақил давлатга қарши таҳдид, тажовуз, қурол кўтариб дўқ-пўписа қилгувчиларни халқ ҳеч қачон ёқламагай! Ўзбекистон ўз мустақиллигини, озодлигини асрайди ва ҳимоя қилади. Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партияси ва унинг аъзолари, хайрихоҳлари ҳамма вақт мана шу озодлик, мустақиллик, тараққиёт учун курашчилар сафидадир. Биз Ўзбекистон Президенти, ҳукумати олиб бораётган тинчлик, фаровонлик сиёсатини, ҳар қандай босқинчиларга қарши кўраётган мудофаа чора-тадбирларини тўла маъқуллаймиз ва қўллаб-қувватлаймиз.

ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ ДЕМОКРАТИК ПАРТИЯСИ

XXI аср аёли

«XXI АСР АЁЛИ« ГРАН-ПРИ СОҲИБАЛАРИ ҲАМДА ЮРТИМИЗНИНГ БАРЧА ТАДБИРКОР АЁЛЛАРИГА!

Асрлар юкини елкага ортган,
Қудратидан минг бир
қудрат уйғотган,
Болажон юраги шер бўлаётган,
Бугун тўққиз йиллик тарих
тимсоли,
Йигирма биринчи аср аёли!
Сен замон қошига чиққан
шижоат,
Ҳимматинг меҳрингдай бўлган
ижобат,
Энг аввал билгувчи юртда
на ҳожат,
Дединг, мушкул бўлмас
тадбирдан холи,
Йигирма биринчи аср аёли!

Қалам қошларингда чизилган
жоним,
Оҳу кўзларингда нурланур
шоним,
Эй, олам саҳнида туғли
Туроним,
Тўмарислар шаъни, озод хаёли,
Йигирма биринчи аср аёли!

Қадамингдан офтоб
болалаётир,
Асрдан асрга миллат борётир,
Шу юртда бор ўн уч миллион
ботир,
Еру кўк мақтови— унинг ҳалоли,
Йигирма биринчи аср аёли!

УЗРО

2-БЕТ ■■■

Ўзбекистон Мустақиллигининг 9 йиллигига

Ухлоқ кўзларимга дард бергин Оллоҳ,
Уйғотиб юборсин минглаб нигоҳни.
Қулоғимни қўйиб ойнинг кўксига
Эшитиб қолдим-ку кучли бир оҳни.

Ким айтади сенинг бағринг тош дея,
Шунчалар юмшоқсан, шунчалар дилбар.
Тўлиб турган ойнинг оғзига қаранг,
О-ЗОД-ЛИК деяётган одамга ўхшар...

Дилором ИСМОИЛОВА

ЁЗЁВОНДА ИСТИҚЛОЛ БАЙРАМИ

26 август куни Фарғонанинг Ёзёвонида гўзал байрам устига байрам бўлди. Туманнинг барча кўҳна қишлоқлари, жамоа хўжаликларидан эрта тонгдан ёш-яланг, ясан-тусан қилган қиз-аёллар, кўпни кўрган ҳурматли қариялар, эл оқсоқоллари туман марказига оқиб кела бошлади. Кўркам дастурхонлар ёзилди. Давраларда ажойиб гурунглар бўлди. Эл-юрт ўз ажойиб фарзандларининг меҳнат ютуқларини олқишлади. Хушхон ҳофизлари овозлари Ёзёвон далалари, боғлари узра қанот ёзди.

Ёзёвонликлар бу йил пилла, ғалла, мева-сабзавот, боғдорчиликдан яхши ҳосил олдилар. Ғалланинг ўртача ҳосили ўтган йилга қараганда етти фойиз кўпайди. Ҳар йили шундай етти фойиздан кўпайиб борса, яқин йиллар ичида деҳқонлар жуда катта ҳосилларни қўлга киритадилар, деб умид қиласиз. Пахта далаларида яшнаган ғўза қаторларининг таги оппоқ кўрпадай бўлиб очилган. Ҳадемай терим бошланади. Ёзёвонликларнинг пахта, шолидан ҳам умидлари катта. Меҳнатлар ҳам, ғайратлар ҳам, тайёргарликлар ҳам шунга яраша.

– Катта кетмайину лекин ҳар ғўзанинг тагида бир келин-куёвнинг кўрпасига етадиган пахта салмоқланиб турибди, – дейди Ёзёвоннинг донишманд отахонларидан бири Ориф ота.

Улуғ байрам арафасида Ёзёвонга сайловчилари, ўқувчи-мухлислари билан учрашгани шу ердан Олий Мажлисга депутат этиб сайланган Ўзбекистон Қаҳрамони Эркин Воҳидов келди. Элни буюк миллий байрамимиз билан қутлади.

Ёзёвонликлар шу улуғ айём кунларида таниқли олим ва адиб Тўхтасин Жалоловнинг 90 йиллигини нишонладилар. Тўхтасин Жалолов хотирасига бағишлаб туман спортчи ёшларининг таэквондо мусобақалари ўтказилди. Ёш йигит-қизларимиз завқ-шавқ билан майдонда беллашдилар. Уларнинг оташин, моҳирона олишувларига қараб туриб, анави пана-пасқамларда эл-юртнинг тинчини бузишга, ўз ҳаётини ҳам, ўзгалар ҳаётини ҳам издан чиқаришга уринаётган қора тўдаларнинг мудҳиш кирдикорлари ўта аянчли, фожиали эканлигини ҳамма ҳис қиларди.

Тўхтасин Жалолов домланинг киндик қони Ёзёвоннинг Қоратепа қишлоғига томган. Бу ерда уч йил илгари қурилган замонавий шинам мактабда адиб хотирасига бағишланган ҳаяжонли анжуман очилди. Анжуманга йиғилган Ёзёвон аҳли, қоратепаликлар, адибнинг қавм-қардошлари Эркин Воҳидовнинг бугун Ўзбекистонда Президент Ислом Каримов олиб бораётган вазмин, матонатли сиёсат, халқнинг онгида уйғонаётган озодлик, истиқлол руҳи ҳақидаги заковатли сўзларини, Тўхтасин Жалолов тўғрисидаги ёрқин хотираларини жон қулоғи билан тингладилар. Анжуманда Олий Мажлис депутати, домланинг шогирди Иброҳим Ғафуров, туман ҳокими ҳурматли Холмат Комилов, 30-мактаб директори Ширмонхон Йўлдошева, адабиёт ўқитувчиси Муҳаммаджон Мадисаев, маънавият тарғиботчиси А. Ўроқов, Р. Камолов, закий қария Орифхон оталар Тўхтасин Жалоловнинг оташин асарларидан, унинг инсоний фазилатларидан улги олиб яхши инсонлар етишиб чиқади, домланинг сўзи, асарлари ҳамиша эл-юрт юрагида яшайди, деб умид билдирдилар. Анжуманни ўтказиш ва унга тайёргарлик кўришда туман халқ маориф бўлими катта жонбозлик кўрсатди.

Алишербек ЁЗЁВОНИЙ

ИШЛАЁТГАН СЎЗ — 2-бет

3-бет — БИОМАЙДОН — ТУЗОҚМИ, ДЕВОР?

ҚОНУНЧИЛИКДА ЯНГИ РЕАЛИЗМ УФҚЛАРИ

30 АВГУСТ КУНИ ОЛИЙ МАЖЛИСНИНГ УЧИНЧИ СЕССИЯСИ ОЧИЛАДИ

Эртага 30 август куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг учинчи сессияси иш бошлайди. Сессияга Олий Мажлис, унинг қўмиталари, комиссиялари, ишчи гуруҳ ва депутатлар жуда катта тайёргарлик кўрдилар. Депутатлар қўмиталар, комиссиялар ҳамда сиёсий партиялар фракцияларининг йиғилишларида, сессия анжуманларида ҳаёт жабҳаларидан олган бой таассуротларини — яратилган қонунлар қандай ишлаётгани, кенг миқёсдаги ислоҳотлар жараёнларига қандай таъсир кўрсатаётгани, халқнинг ҳуқуқий билим ва маданияти қандай ошиб бораётгани ва бошқа шу каби жуда кўп долзарб масалалар ҳақида фикрлашадилар, мамлакат ҳаёти учун ғоятда муҳим бўлган бир қатор янги қонунларнинг лойиҳалари, давлат аҳамиятига молик ҳужжатларни муҳокама қиладилар, қимматли таклиф-мулоҳазаларни ўртага ташлайдилар.

Депутатлар ўз сайловчилари билан қанчадан-қанча қизғин учрашувларда бўлдилар, икки сессия орасида қанчадан-қанча туғилган ҳаётий муаммоларни ечишда бевосита қатнашдилар. Фуқаролар томонидан қўйилаётган ранг-баранг саволларга биргаликда жавоб изладилар. Етилган масалаларга рўбарў келганда шошиб қолмаслик, бугун яратилаётган қонунлар лойиҳаларида эртанги кунларни кўриш, истиқбол нафасини ҳис этиш, қонунлар фақат ва фақат ижтимоий зарурат ҳамда ижтимоий эҳтиёждан туғилиши, жамият, давлат, халқ ҳаётида ўз ўрни, қимматига эга бўлиши, демократия фақат қонунчилик билангина тирик ҳамда устувор эканлигини унутмаслик — булар кундалик депутатлик фаолиятининг мазмуни ва мезонларини белгилайди.

Олий Мажлис депутатлари бугун ўз анжуманларига истиқлол манфаатлари учун кураш кетаётган катта, бой ҳаётнинг тажрибалари, руҳи, нафасини олиб кирадилар, ижтимоий борлиғимизнинг энг долзарб масалаларига доир ўз зарур сўзларини айтадилар. Зотан, Олий Мажлис сессияси кун тартибига қўйилган масалалар ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди. Уларда таъбир жоиз бўлса, барча ўзбекистонликларнинг туб ҳаётий манфаатлари мужассамлашган.

Сессия муҳокамасига қўйилаётган «Норматив ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида»ги, «Судлар тўғрисида»ги, «Терроризмга қарши кураш тўғрисида»ги, «Психиатрия ёрдами тўғрисида»ги, «Бюджет тизими тўғрисида»ги, «Қишлоқ хўжалиги ўсимликларини зараркунандалар, касалликлар ва бегона ўтлардан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги, «Почта алоқаси тўғрисида»ги янги қонунларимизнинг лойиҳалари мазмун-моҳият эътибори билан ҳаммамизнинг ҳаётимиз, тақдиримиз, истиқболимизга дахлдор. Улар давлат мустақиллиги, хавфсизлиги, инсон эрки, жамият равнақининг янги уфқларини очади.

Бундай чуқур демократик қонунларнинг юзага келиши, ўқиш, ўрганиш, ўйлашларда мукаммаллик касб этиб, мамлакат ҳаётига йўлланма олишида Миллий тикланиш демократик партиясининг Олий Мажлисимиздаги оз сонли, лекин зиёли фракциясининг маълум бир улуши борлигидан фахрланамиз.

Бу каби қонунлар лойиҳалари билан Олий Мажлис қонун яратувчилик — қонунчилик фаолиятида реализмнинг янги бир юқори поғонасига кўтарилади, деб ишонч билан айта оламиз.

Олий Мажлисимизнинг сессиясига, барча депутатларга ўз ишларида катта муваффақиятлар ёр бўлишини тилаймиз.

Уларга чин дилдан олижаноб ишингиз самарали, кириб келаётган улуғ миллий байрамингиз муборак бўлсин! — деймиз.

ДИҚҚАТ, ОБУНА!

Сиз севган «Миллий тикланиш» газетасига кейинги ойлар учун обуна давом этмоқда!

Юртимиздаги барча почта-алоқа бўлимлари бу борада сизга яқиндан кўмак беради, албатта!

Нашр кўрсаткичи: 158

Таълим ва тикланиш

ТАҚАНИ ТЎҒИРЛАГАН НИМА?

«Тарбия биз учун ё ҳаёт, ё мамот, ё нажот, ё ҳалокат, ё саодат, ё фалокат масаласидир» – деган эди буюк бобокалонимиз Абдулла Авлоний. Шу нуқтаи назардан ҳам жисмоний, руҳий, маънавий ақлий соғлом авлодни тарбиялаш, интилишларимиз ифодасига айланган.

Мустабид давр мафкурасига кўра барча фанларнинг, шу жумладан, педагогика фанининг ҳам методологик асосини нақадар қотиб қолган, қашшоқ ва айниқса, универсал характерга эга бўлган ягона таълимот белгилар эди. Шундан келиб чиқиб, умуминсоний тарбия ҳар доим назардан қувилиб, таълимдан бу ривожланишдан ортда қолиб келди. Аттилаб тарбиянинг миллий, маънавий ва ахлоқий негизи жўнлаштирилиб, унга архив токчасидангина ўрин берилди. Барча миллат ва элатлар учун бир хил «аҳамиятли» педагогика мевасиз дарахтга айланиб қолиб илдизидан чириб бошлаганлигининг туб моҳияти ҳам шунда эди. Ўрта ва олий таълим маълумот бериш билан чекланар, ўқитувчи фақат дарс берувчига (урокдателга) айланиб қолаверди.

Бугунги янги давримизда «Таълим тўғрисида»ги қонун ва кадрлар тайёрлаш Миллий дастури тарбиянинг шу кунгача боши берк кўчадан олиб чиққанлиги барчага, жумладан, жаҳон афкор оммасига тобора аён бўлмоқда.

Мамлакатимизда узлуксиз таълим тизими жорий этилиб, бу тизимдаги институтлар доирасида узлуксиз таълим механизмлари яратилди. Чунки шахс шаклланишида узилиш бўлса, комил инсонни тарбиялаш мушкулдир. Бундан тарбияда номукаммаллик, номутаносиблик вужудга келади. Демак, табиб беморни бир кун даволаб бир кун даволамаса бемор хасталикдан фориғ бўлмайди. **Шахснинг маънавий қиёфаси эса, тарбия орқалигина шаклланади.**

Шахсни ижтимоий муносабатлар ва ижтимоий амалиётга олиб кирадиган асосий бўғин, узлуксиз таълим тизимида шаклланган касб тарбиясидир. Шундагина янгича тафаккур дунёлиги заиф идрок этилмайди. Демак, етук мутахассиснинг шаклланиши унинг ижтимоий жиҳатдан шаклланиши билан боғлиқ равишда кечади десак янглишмаймиз. Президентимиз И. А. Каримов Олий Мажлиснинг XIV сессиясида «Биз олдимизда қандай вазифа қўймайлик, қандай муаммони ечиш зарурати туғилмасин, гап охир-оқибат бориб кадрларга ва яна кадрларга бориб тақалаверади. Муболағасиз айтиш мумкинки, бизнинг келажагимиз, мамлакатимизнинг келажаги уларнинг қай келишига ёки бошқача айтганда, қандай кадрлар тайёрлашимизга боғлиқ», деб таъкидлади, бу дурдона фикрлар тарбияшуносликнинг учун алоҳида методологик аҳамият касб этиб, илмий муаммо йўналишларини белгилаб беради. Ижтимоий — тарихий тараққиёт жараёнида шахснинг маънавий касбий шаклланишини тарбиячи — ўқитувчисиз тасаввур этиб бўлмайди. Шундай экан, ўқитувчи аввало тарбиячи бўлиб қолмоғи ва тарбиячиликнинг барча жиҳатларини ўзида сингдириб олмоғи лозим. Ўқитувчилик касбининг ижтимоий моҳияти унинг касб мазмуни-моҳиятини билиш билан биргаликда бу касбга муносабатни тўғри тарбиялаб келиб чиқади. Ўз касбига содиқ қолган инсонгина маънавият ва эътиқодга содиқ қола олади. Бундай содиқлик ҳам асли миллий мафкура асосида шаклланади.

Тарбия мавсумий жараён бўлмаганки каби, ўқитувчининг касбий фаолияти ҳам мавсумий эмасдир. «Таълим тўғрисида»ги қонунида ушбу соҳада давлат сиёсатининг етакчи принципларидан бири таълим тизимининг узлуксизлиги ва изчиллиги деб қаралади. Дарҳақиқат, ҳар қандай узлуксиз таълим институти ўзининг узлуксиз таълим тизимига эга бўлмас экан, замон талабига жавоб бера олмайди, ўз касбига содиқ ижодкор мутахассисни тарбиялай олмайди. Бундай тарбиянинг тўлақонли бўлиши, ўқитувчининг касбий жиҳатдан тарбияланганлик даражаси билан ўлчанади. Келинг, шу ўринда касб тарбиясининг ўзи нима деган саволга бироз тўхталиб ўтайлик. Касб тарбияси деганда касб-ҳунарни ўзлаштириш, унинг касб этиш, ўз касбига содиқ қолиб, касб бурчи ва масъулиятни англаш асосида касбий кўникма ва малакаларни такомиллаштириб бориш жараёни тушунилади.

Маълумки, узлуксиз таълим ўзининг маъно ва моҳият эътиборига кўра асрлар оша давом этиб келмоқда. «Бешикдан қабргача илм ўрган» деган ҳадиси шарифда ёки «Илм барча сирларнинг калити», «Тарбия тақани тўғирлади» каби халқ мақолларида ҳам ўз ифодасини топган.

Жаҳон илм-фани хазинасига ўз улушларини қўшган аз-Беруний, ал-Хоразмий, Ибн Сино, Улуғбек, Форобий сингари алломаларимиз илму маърифат, касб-ҳунар тарбияси бобида улкан кашфиётлар қилиб келажак авлодларни юксак чўққиларга кўтарганлар. Кайковуснинг «Қобуснома», Саъдийнинг «Гулистон», «Бўстон», Жомийнинг «Баҳористон», Навоийнинг «Ҳайратул аброр», Кошифийнинг «Футувватномаи султоний», Юсуф Хос Ҳожибнинг «Қутадғу билик» (Саодатга бошловчи билим), Авлонийнинг «Туркий гулистон ёхуд ахлоқ» асарлари миллий маънавиятимиз ва тарбияшунослик илмининг кўзгуси, бебаҳо жавоҳири кабидир.

Олиб борилган тадқиқот ишларимиз шуни кўрсатмоқдаки, бугунги педагогик таълим назарияси ҳамон мактаб амалиёти талаби ва эҳтиёжидан ортда қолиб келмоқда. **Педагогика алоҳида фан сифатида вужудга келганидан буён бу соҳада доир кўплаб янги дарсликлар ёзилди. Аммо уларнинг биронтаси ҳам ўқитувчининг касбий тарбияси ва уни аниқлаш мезони тўғрисида мукаммал билим бера олмади.** Педагогик жараёнда тарбиячи ва ўқувчининг касбий тарбия масаласи аксарият ҳолларда бир-бирини тўлдирмай келмоқда. Дарс вақтида ўқитувчи ҳукмронлигининг ҳамон давом этаётганлиги ўқувчида дарсда эркин иштирок этиш имконини тўла бермаяпти. Ўқувчилар педагогика методикасига кўра, вақт ва муҳит методикаси асосида тарбияланмайди. Бас, шундай экан эътиборни нимага қаратмоқ даркор?

Ўтказилаётган тадқиқотлар бола тарбиясини ўқитувчининг касбий тарбиясидан бошламоқ зарур эканлигини қайта-қайта исботламоқда. Ахир касб тарбиясини мукаммал эгаллаган мутахассисгина тарбия методикасини билади ва уни тўғри олиб боради. Таълим эса тарбиянинг бир воситасидир.

Миллий ғоя, миллий мафкуранинг туб мақсади ҳам комил инсон тарбиясига қаратилган. Педагогика ҳам худди шундай йўналишдаги фан бўлиб, таълим жараёнида ёшлар қалбида илмга меҳр, ўз касбига эътиқод, Ватанга садоқат, миллий муҳаббат туйғуларини уйғотиш нурли мақсадларимизга элтади.

Ҳабибулло АБДУКАРИМОВ,
Гулистон Давлат университети илмий ишлар бўйича проректори

Давр гурунглари

Миллий ғоя — фаоллик мезони

ҒОЯ ҚАЧОН КУЧГА АЙЛАНАДИ?

Қуръони каримда «Ва барчангиз Аллоҳнинг арконига (Қуръонга) боғланингиз ва (фирқаларга) бўлинмангиз!» (Ал Имрон сураси — 103) деб нозил этилишига қарамай «ваҳҳобийлик», «ҳизбуллоҳ», «ҳизбут-таҳрир ал исломий» каби жанговар гуруҳларнинг пайдо бўлиши, ҳатто «акромийлар» оқими вакилларининг пайғамбарга иймон келтирмаслиги, намоз, рўза, закотларни фарз деб билмасликлари Қуръони каримга, шариатга зид эди. Бу гуруҳларнинг асосий мақсади кишиларни чалғитиш, «халифалик» ўрнатиш ниқоби остида зўрлик билан ҳокимиятни эгаллаш, ғайриинсоний ғояларни амалга ошириш бўлиб келган. Пайғамбаримиз (с.а.в): «Мендан кейин халифалик 30 йил давом этади, ундан сўнг подшоҳлик пайдо бўлади» деб башорат қилдилар (ат-Термизий, «Сунан» асари). Тарих бу илоҳий башоратни тасдиқлади.

Ислом дини (бошқа динлар ҳам) халқнинг фаровонлигини Оллоҳдан сўрайди, «Лаа ғасба валаа нахбата», яъни, исломда «бостириб киришлик ва талон-тарож қилишлик йўқдур» ёки «Ман фариқа фалайса миннаа» («кимки одамлар орасини бузса, биздан эмасдур») дейилади ҳадиси шарифларимизда.

Баъзи нохуш ҳодисаларнинг (республикамиздагина эмас, бошқа ўлкаларда ҳам) рўй беришининг бир маънавий сабаби — сохта коммунистик мафкурадан воз кечиб, мустақил тузумимиз, давлатимизнинг ўзига хос иқтисоди, маънавиятига мос мафкуранинг ҳали дунёқарашларда етарлича шаклланмагани бўлди, десак янглишмаймиз.

Кези келганда бугуннинг саволига айланган мафкура ва ғоя тушунчаларининг сўз маъноси, уларнинг бир-биридан фарқ қилувчи хусусиятлари аслида нималардан иборат эканлиги ҳақида ҳам тўхталсак:

«Мафкура» — маълум мақсадга йўналтирилган «Фалсафий, сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, диний қарашлар системаси (тизими), идеология» (Ўзбек тилининг изоҳли луғати, 1,142-б) «Ғоя» эса: 1. Бирор иш-ҳаракат қилиш ҳақидаги фикр, ўй, ният, 2. Дунёқарашнинг асосий муҳим принципи, идея (Ўша луғат, 11 663-б).

Демак, мафкура ғоялар системаси (тизими)дир. Шунинг учун ҳам масалан «ватанпарварлик мафкураси» эмас, «ватанпарварлик ғояси» деймиз. Миллий мафкурани «мутахассислар, олимлару мутафаккирлар шакллантиради». Аммо мафкура «бир неча авлоднинг умри давомида ишлаб чиқилиши ва такомилига эришиши» (И. Каримов) мумкин.

Миллий мафкуранинг асосларини яратиш учун аввало ижтимоий ҳаёт ва миллий мафкурани шакллантирувчи, ҳар бир соҳа ва йўналишни чуқур таҳлил этган ҳамда тўлдирган илмий мақолалар, монографиялар, дарсликлар, қўлланмалар, оммабоп адабиётлар нашр этиш зарур. Миллий мафкуранинг сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, ахлоқий йўналишларга оид алоҳида дастурлар тузиб, уларнинг асосий мазмунини қисқа кодекс шаклига келтириш кераки, ундаги ҳар бир банд кишиларнинг ҳаётий эътиқоди — иймонига, ақидасига айлансин (худди ҳар бир мусулмоннинг дилига ўрнашиб, ҳаётининг ҳар кунги қонуний тартиб-қоидасига айланган — ҳалоллик, ғазабни ютиш, кечиримлилик, салом-алик, покизалик кабилар).

Шундай қилиб, мафкура тарихий воқеалар, давлатлар сиёсати тарихи, иқтисодий, ижтимоий ва ахлоқий муносабатлар, қадриятлар тарихи, уларнинг тафсилоти эмас (улар мафкуравий концепциянинг таркибий қисмларига асос бўлсалар ҳам), балки бу тафсилот ва соҳалардан келиб чиқадиган қонуниятлар, умумлашмалар, хулосалардир. Шу билан бирга, тарих ва бу тафсилотларсиз мафкуранинг шаклланиши ҳам мумкин эмаслигини унутмаслигимиз керак.

Ўзбек халқи ўз тарихида кўп босқинчиликларни кўрди. Аммо, ватанпарварлик, ўз юртини ҳимоя қилиш, унинг ривожи учун куч-ғайратни аямаслик ғоялари доим халқнинг дилида яшади, ватан озодлиги учун курашиб келди.

Ана шу олий ҳислардан чўчиган ва ўлкамизни ҳийла-найранг ҳамда замонавий қуроллар билан забт этган генерал Черняев Николай II га ёзган махфий хатида шундай деган эди: «Бу ерда ҳар қандай қўшинни тўзғитиб юборадиган бир қудратли куч бор. Бу — туркистонликларнинг кечмиш хотираси... ҳар қандай ташаббусни синдира оладилар. Демакки, уларнинг биргина ўзини енгиш кифоя эмас. Уларнинг хотираларини, тарихини ҳам енгмоғимиз керак». Тарих сабоқлари бизни хушёрликка, ўзимизни ўрганишга ундайди. «Модомики, ўз тарихини билган, ундан руҳий қувват оладиган халқни енгиб бўлмас экан, биз ҳаққоний тарихимизни тиклашимиз, халқимизни, миллатимизни ана шу тарих билан қуроллантиришимиз керак» деб таъкидлади Президентимиз. Мустақилликка эришганимиздан бери юртбошимиз ташаббуси билан тарихимизни холисона қайта кўриб чиқиш, турли ижтимоий-сиёсий воқеалар (Дукчи эшон ва 16-йил қўзғолонлари, 20-йил халқ озодлик ҳаракати ва бошқалар)га тўғри баҳо бериш, дунёга донғи кетган олим ва саркардаларни эслаш ва эъзозлаш миллий анъанага айланди.

Тарихда улуғ шахсларнинг хизмати катта бўлган, ўзлигимизни англашга даъват қилаётган, ҳақиқий тарихимизни тиклаб, миллатимизни ана шу тарих билан қуроллантиришга ундаётган президентимиз И. А. Каримов «...халқимизнинг донишмандлигига ва матонатига, унинг мустаҳкам иймони, эътиқоди ва иродасига ишонаман» дер экан, олимларимиз ҳам миллий мафкурамизни шакллантиришда илмий ва ҳаётий фидокорлик кўрсатадилар, албатта. Зеро, халқнинг тарихий хотираси, у танлаган ғоялар кишилар онги, тафаккурида яшаса, бир эътиқод каби сингдирилсагина бу ғоялар чинакам мафкуравий кучга айланади, ҳар қандай ёт таъсирларга қалқон бўлади.

Ғани АБДУРАҲМОНОВ,
ЎзРФА академиги

Партия ҳаёти

ИШЛАЁТГАН СЎЗ

Гап ишламайди, иш ишлайди, дейдилар. Эҳтимол, ишнинг иши — нимадир ўзгаргани, нимадир яралгани, униб-гуллагани, бажарилган амалнинг кўзга яққол ташланиши бу ҳикматнинг асл мағзи, исботидир. Шубҳасиз, эл ҳикматига тараф йўқ. Шу билан бирга, иш-фаолиятга фикрлашиб борилишини таъкидлаб, иш боши — машваратдир, дейдилар яна.

Зиёлилар даврасида сўз ишлайди, ҳаракатга келади, ҳаракат пайдо қилади, дунёқарашларни ёриштиради. Зеро, ҳар дилда Ватан, Миллатга муҳаббат шундай кашф этилар, нур адаштирмас.

Ўзбекистон Миллий матбуот марказида 15 август куни қарорлар юракда, сўзлар тафаккурда, мулоҳаза, муҳокамалар фикрлашув майдонида ана шундай иш бошлади. Матбуот даргоҳида бўлиб ўтган ЎзМТДП Марказий Кенгашининг кенгайтирилган йиғилишида кенгаш раиси Иброҳим Ғафуров «Терроризм хавфига қарши» Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг Баёнотини муҳокама учун ўқиб эшиттирди. Айни чоғда Ватан юрагининг бир парчаси бўлган чегара қисмида террорчилар томонидан содир этилаётган машъум иғвогарликка нисбатан қатъий муносабат руҳи ҳар дилда ҳозир сўзга айланаётгани эътиборли нигоҳларда намоён эди. Севимли ёзувчимиз Ўткир Ҳошимов «Ҳаммамиз эл назаридаги кишилармиз, бизни тинглайдилар. Демак, халқимиз билан яқиндан ҳамсуҳбат бўлишимиз, бу террорчиликларнинг асл илдизи ва ундан кузатилган чиркин ниятларни кишиларимизга муттасил тушунтириб боришимиз зарур» деди йиғилганларга қарата.

«Миллий тикланиш» нафақат мамлакатимиз ҳудудида, балки ер юзида ўқ отилишига қарши партиядир. Бизнинг партиямиз муаммоларни тинч йўл билан зиёлига хос келишув, муҳокама асосида ҳал қилиш тарафдори. Бизнинг ғояларимиз инсон қадрини, одамзод ҳаётини азиз тутади», — «Ҳуррият» газетасининг бош муҳаррири Хуршид Дўстмуҳаммад маслакдошларимиз муносабатини шундай ифодалади. Муҳокамада фикри, сўзи билан барча партия фаоллари: О. Ҳожиева, Ш. Салимова, М. Мирзаев, А. Жўраев, Р. Жалилов, А. Расулов, Ш. Эргашев, Р. Жумаевлар бирдай ёниб иштирок этди ва бу мулоҳазалар мазкур Баёнотни тўлдириб борди.

Шуни таъкидлаш керакки, Миллий тикланиш партиясининг яқин ойлардаги фаолияти ўз ташкилий қурилмаларини такомиллаштириш билан боғлиқ кечмоқда. Бу фаолият эса аввало партия тизимини етук кадрлар билан мустаҳкамлаш орқали изчил амалга ошади. Айниқса, бошланғич партия ташкилотлари ҳар бир ҳудуддаги таянч нуқталаримиз, партияни халққа янада яқинлаштирувчи, аъзолар билан ишлаш имконини берувчи зиёли даргоҳ эканлигини йиғилганлар эътироф этдилар. Партия раисининг биринчи ўринбосари И. Абдуғаниев барча бўғинларни кадрлар билан таъминлаш борасидаги ишлар юзасидан ҳисобот берди.

Табиийки, тикланиш ғоялари жиддий қадамларга суянади. Узоқ кутилгандан сўнг пойтахтнинг Навоий кўчасида ЎзМТДП қароргоҳи шу кунларда ишга тушмоқда. Кенгаш раисининг хўжалик ва ташкилий ишлар бўйича яқинда янги тайинланган ўринбосари Шуҳрат Исроилов бу борада амалга оширилаётган ишлар ва режалар тўғрисида сўзлаб берди. Партиянинг иқтисодий потенциалини кўтаришга доир бир қатор таклиф-мулоҳазаларини билдирди. Бобир номидаги халқаро хайрия жамғармаси раиси Зокиржон Машрабов, ТошДЖТУ проректори Гуландом Боқиевалар партияга молиявий ёрдам беришга доир режалаштирилган ўз амалий тадбирларини айтдилар.

Йиғилишда партия раисининг таклифи билан ТошДЖТУ доценти Илҳомжон Дилмуродов ЎзМТДП Тошкент шаҳар кенгашининг раиси лавозимига тавсия этилди. Шунингдек, ЎзМТДПнинг Олий Мажлисдаги фракция аъзоларига вилоятлар кенгашлари фаолиятларига яқиндан ёрдам бериш вазифаси юклатилди.

Уч соат давом этган мазкур анжуманда партия ҳаётига доир яна бир неча масалалар қизғин муҳокама қилинди.

Миллий тикланиш — ишлаётган сўз, ишлаётган ғоя. У халқнинг бўғинида, зиёлилар юрагида тинимсиз ишлаши керак. У нур яратиб, илм зиёларига ҳаммани чорлаб туришга қодир. Тикланишнинг сиёсий ғояси бугун ўзига хос эътибор топди. Шу боис кўпчилик ушбу партияни дилдан ҳис қилиб мудом унга хайрихоҳлик кўрсатиб келади, Миллий тикланишнинг маънавий аъзолари бўлиш билан фахрланади. Миллий тикланиш юраклардан юракларга кўчмоқда, хайрихоҳ қалбларни туташтирмоқда. Қийин жараёнлар ичида шубҳасиз шундай хулоса етилмоқда.

Партия нашри бўлган «Миллий тикланиш» газетасининг кейинги бир неча сонлари бизга ана шундай хайрихоҳ бўлган, фикри-ўйида тикланиш ғоялари порлаб турган зиёли қалбли миллатдошларимиз кўмаги, ҳомийлигида нашр қилиниб келинаётганлиги ҳам юқоридаги мулоҳазаларимизнинг ҳаётий ифодасидир.

Йиғилишдан сўнг анжуман иштирокчилари ЎзМТДПнинг қароргоҳини бориб кўрдилар.

Д. МАТКАРИМОВА

Олам нигоҳида

БУШ МАЙДОНГА ТУШ...ДИ

Кичик Жорж Буш қандай бўлмасин АҚШ Президенти бўлмоқчи. У Республикачилар партияси томонидан АҚШ Президентлигига номзод қилиб кўрсатилди. У улуғ мамлакат майдонида демократлар партияси номзодини кўрсатган АҚШ вице-президенти Алберт Гор билан рақобат қилишга бел боғлади.

Кичик Жорж Бушнинг ҳаёти воқеаларга жуда бой. У аввало собиқ АҚШ Президентининг фарзанди. Қолаверса, Америкадаги энг бой ўлкалардан бири Техас штатининг бирданига икки муддатга сайланган губернатори.

Америкада ҳар куни ўтказиладиган жамоат сўровларига қараганда, кичик Бушнинг шуҳрати кундан кун ошиб, обрўси кўтарилиб бормоқда. Техас штатининг ўзида эса Бушнинг Президент бўлиб сайланишига шубҳа билдирган бирон зот йўқ. Унинг имкониятлари шунчалар юқори баҳоланмоқда. Бунга Америка жамиятининг маълум даражада жаноб Клинтондан чарчагани ҳам сабаб бўлмоқда.

Буш 1946 йилда туғилган Йелл университети ва Гарвард университетининг Бизнес мактабини тугаллаган. Ҳарбий ҳаво кучларининг Ғ-102 самолётини бошқарган. Унинг хотини Лора — муаллима ва кутубхоначи бўлиб, Барбара ва Женни деган ўн саккизга кирган эгизак қизлари бор.

Буш жуда эҳтиёткор ва ҳар доим ўзини тўла назорат қилади. Жамоатчилик фикрига диққат билан қулоқ солади ва албатта ҳисобга олади. Техасда Бушни оилапарвар, художўй, ҳамиша яхши муомалали инсон сифатида қадрлашади.

Шу йилнинг кеч кузагида Америка ўз янги Президентини танлайди. Бу улуғ рақобатда ким ғолиб чиқаркин, кимнинг тулпори пойгада ўзаркин?

Ҳозирча ҳар икки томон ҳаракатда-баракат деб зўр бериб олға интилмоқда...

Омад ёр бўлсин!

Кичкина Жорж Буш хотини Лора хоним билан

Ота-бола Жорж Бушлар

САМАНДАР ЭЛ САНАМЛАРИ

«САОДАТ»НИНГ 5-СОНИ ЧИҚДИ

«Саодат» саҳифаларида нигоҳингиз тушган ҳар бир мақола фикрингизни чарҳласа, тиниқлаштирса, ақлу фикрат ҳовузига боқиб юрагингиз тубида ўзингизни кўра олсангиз, бу бизнинг ютуқ.

«Жаннат боғининг райҳонлари» — Ўзбекистон халқ шоираси Ойдин Ҳожиеванинг шу номли мақоласи билан танишар экансиз, товушида аллалар жилоланган Она, юрагида муҳаббат ғунчалаган қиз, қийқириғи оламни мунаввар этиб кўнгилга чироқ ёққан, ҳаётимиз давомчилари бўлган нури дийдаларимиз кўз олдимизга келади. Ўтли шоира Кутлибека Раҳимбоевадан фарзандингизга озодлик ғояларини қандай сингдириш кераклигини ўрганмоқчимисиз? Марҳамат, «Муҳаббат — истиқлол алифбоси» мақоласини ўқинг. Мақола ўзингизга сабоқ, руҳингизга қувват беради.

Мустақил ватан таянчлари самандар эл бўлади. Ватан уларга ишонади, суянади. Ғаллаорол, Бахмал туманларида қизғин фаолият кўрсатаётган хотин-қизлар, хусусан, «Соғлом авлод учун» ордени соҳибаси Ойбарчин Бойматова, ҳамшира Моҳира Муҳиддиновалар «Саодат»хонлик соатларида сиз билан дилдан суҳбатлашади.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Холтош Усмонованинг «Туғруқхонага йўл олисми?» мақоласига олинган жажжигина суратда момоси бағрида ором олаётган чақалоққа кўзингиз тушади. Мақолада узоқ қишлоқлардаги аёлларга кўрсатилаётган тиббий-гинекологик хизматга оид муаммолар қаламга олинади.

Энг муқаддас сўз Оналар ҳақида айтилса керак. Севимли ёзувчимиз Мақсуд Қориев онаси Муборак Пўлат ҳожи қизи ҳақида ёзаркан, шундай дейди: «Қадимий битикларда ёзилишича, аёл сўзининг ой сўзига боғлиқлиги бор. Ҳа, аёл ой демакдир...» Ёзувчи ўз хотирасида сизни болаликнинг олис оламига етаклайди.

«Суюнчи» рукнида эса ёш шоира Нигора Абдураҳимованинг гўзал шеърлари билан танишасиз.

Гулчеҳра Муҳаммаджоннинг журналхонлар билан бўлган навбатдаги суҳбати чақалоқ дунёга келишидан тортиб, чилла даври, унда ўтказилиши керак бўлган расм-русумлар, момо мерос одатлар, эркаламалар борасида бўлиб, суҳбат жуда мароқли кечган.

Адиба Меҳринисо Қурбонованинг «Гуласал»идаги воқеалар сизни беихтиёр ўйга толдиради. Ҳашар қисса нима билан тугаркин, деган савол ўти кўнглингизга тушиб чўғлантиради.

«Ўғлим, — деган эди отаси, мен Ватан озодлигини кўра олмайман, илло, сен буни кўргайсан. Чунки мен бунга замин яратдим». Бу лавҳа тиббиёт фанлари доктори Жуманазар Бекназарнинг «Юксалиш мезони» мақоласидан олинди, мақолада она сутининг ҳам тиббий, ҳам маънавий жиҳатдан беқиёс кучи, қудрати ҳақида батафсил мулоҳаза юритилган.

Шунингдек, журналдан журналист Раъно Зарипованинг «Уйим устуни», «Кўнгилга ташриф» рукнида меҳмонимиз Ўзбекистон халқ артисти Ёдгор Саъдиев, жасур лўли Марям образи орқали сизга яхши таниш бўлиб қолган Илмира Раҳимжоноваларнинг болалиги, ҳаёт ва ижоди билан яқинроқ танишасиз.

Зийракхон сизни зийракликка чақирса, севимли Ростонбувингизнинг қулоғингизга айтадиган муҳим сирли гаплари бор.

Нозик вужуд соҳибаси денгизчи аёллар ҳақида, халқ табобатидан ёки парилар билмаганини билишни истасангиз, журнал саҳифаларини варақланг. Сизни сирли ажойибу ғаройиботлар кутмоқда.

Муқоваларда ёш мусаввира Лайло Бойкенова, жиззахлик юрт фидойиларининг фотосуратлари, ўқувчилар учун қулай ва арзон мактаб формаларидан намуналар берилган. Ўз сирли гўзаллиги билан қалбларни забт этган Николай Крамскойнинг «Номаълум аёл» сурати журналнинг 4-муқовасидан жой олган.

Дилором ИСМОИЛОВА

Тикланиш ва аёл

ҚЎШ АСР МАЛИКАЛАРИ

26 август шанба оқшомида пойтахтимиз марказида жойлашган муҳташам «Зарафшон» концерт зали барча йиғилганлар нигоҳида тарихий бир шукуҳга тўлди, десак муболаға бўлмас. «XXI аср аёли» – Ўзбекистон тадбиркор аёлларининг тарихан илк бор ўтказилган кўрик танлови ана шундай номланди.

Уни Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат маслаҳатчиси Аҳмаджон Мелибоев табрик сўзи билан очди. «Аёлга бўлган муносабат жамият тақдирини белгилайди. Шу боис юртимиз хотин-қизларига эътибор ёш давлатимиз сиёсатида муҳим аҳамият касб этиб келади. Бу борада бир неча қонун ҳужжатлари ишлаб чиқилган, Президентимизнинг қатор фармонлари эълон қилинган», деди у ўз сўзида. Мустақиллигимизнинг 9 йиллигига бағишланган мазкур танлов қатнашчиларини Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг оила ва аёллар муаммолари комиссияси раиси Шарифа Салимова, Ўзбекистон «Тадбиркор аёл» ишбилармон аёллар ассоциацияси раиси Дилдор Алимбековалар самимий қутладилар.

Аёл қалбида нафақат меҳру ишқ, сабру тўзим, балки шижоату шавкат яшажагини, шаҳд этса на бир мушкул довонларни доғда қолдиражагини мамлакатимизнинг барча вилоятларидан танловда иштирок этган икки аср тадбиркор маликалари ўтли фаолияти, илму фикрати билан намоён этдилар. Шу шижоату шавкат залда ҳозир бўлган мухлис томошабинлар дилини илҳом қудрати, завқ шиддатига тўлдирди, кўрик танлов катта анжуман салоҳиятида ўтди.

Танлов шартларига кўра намойиш қилинган иштирокчиларнинг тадбиркорлик фаолиятига оид видеолавҳалар оқила аёлларимизнинг «барча турдаги маҳсулотлар баҳосини арзонлаштириш учун ишлаб чиқаришни такомиллаштириш, тадбиркорликни ривожлантириш зарур» деган фикрларининг чинакам тасдиғи бўлди. Шундан сўнг кўрик қатнашчилари тадбиркорлик соҳасига доир қонунлар, бозор иқтисоди ҳамда юртимиз тарихига оид билимларини ёзма савол-жавоблар орқали ҳайъат ҳукмига ҳавола этдилар. Тадбир усталарининг мумтоз куй-қўшиқларимизни қай даражада билишлари ҳам мухлислар эътиборини тортди; қувонарлиси барча янграган наволарнинг номини зикр эта билдилар.

Танлов давомида таниқли санъаткорларимиз асримизнинг азиз аёлларини қўшиқ ва рақслари билан олқишлаб турдилар. Шундай қилиб, танловнинг олий мукофоти гран-при совринининг тенг соҳибалари: Клара Жумамуротова, Хоразм тикувчилик «Феруз» очиқ турдаги акциядорлик жамияти раиси, Хоразм вилояти «Тадбиркор аёл» уюшмаси раиси, Гулнора Маҳмудова – маиший ва сервис хизматларини кўрсатувчи «Асли» кичик корхонаси раҳбари, Тошкент вилояти Фидокорлар партиясининг биринчи котиби, вилоят «Тадбиркор аёл» уюшмасининг раиси, «Тарихимизнинг доно билимдони» — Айзада Удербаева — «Айзада» тикув ишлаб чиқариш ҳамда электр уй жиҳозларини тузатадиган «Уста-сервис» фирмаларининг раҳбари, маҳалла хотин-қизлар қўмитасининг раиси Қорақалпоғистон Республикаси), Тошкент шаҳар ҳокимининг махсус совринини соҳибаси — Дилбар Акромхўжаева – нон ва қандолатчилик маҳсулотлари ишлаб чиқариш корхонаси, автомашиналарни таъмирлаш ҳамда сервис хизмати кўрсатиш цехи раҳбари (Тошкент шаҳри), «Энг ёш тадбиркор аёл» — Дурдона Акбарова, «Тадбиркор-6» кўптармоқли хусусий фирма директори (Андижон вилояти), «Жамоатчи журналист хоним» — Муаззам Умарова – «Анор» хусусий фирмаси ҳамда «Оқ лайлак» корхонасига раҳбарлик қилиб келади (Навоий вилояти), «Энг яхши фермер ишбилармон аёл» – Муътабар Жабборова, чорвачилик деҳқон фермер хўжалиги ҳамда тикувчилик фирмаси раҳбари (Бухоро вилояти), «Энг яхши ишлаб чиқаришни энг яхши йўлга қўйган аёл – Ҳалима Жўраева, «Омад-2000» парранда ва паррандачилик маҳсулотлари етиштириш фермер хўжалиги раҳбари (Самарқанд вилояти), «Энг яхши ташкилотчи тадбиркор» – Муқаддас Имомова, «Аҳмадбек-С» автотранспорт ширкати раиси (Наманган вилояти), «Нозокатли тадбиркор хоним» – Мукаррама Юсупова, «Моҳигул» тикувчилик хусусий фирмаси раҳбари (Фарғона вилояти), «Кўрик олқишига сазовор бўлган хоним» – Сайёра Ҳамроқулова, «Амир» кўп тармоқли хусусий фирма раҳбари (Жиззах вилояти), «Истеъдодли тадбиркор аёл – Феруза Бобоқулова, – «Нафосат» дорихонаси раҳбари (Қашқадарё вилояти), «Фаол тадбиркор аёл» — Марҳабо Ёдгорова, аҳолига маиший хизмат кўрсатувчи «Лола» хусусий фирмаси директори, вилоят «Тадбиркор аёл» уюшмаси раиси (Сурхондарё вилояти), Юртга елкадош бўлаётган аёлларимизнинг жасоратли амаллари дунё таҳсинига сазовор. Ҳайрат ичра «мунча қудратни аёл қайдан олади?» деган саволимизга гран-при соҳибалари: Гулнорахоним «Муҳаббатдан!» деб чақмоқдай ёрқин, Кларахоним «Ишлайман деб турган, сизга қўш юрак одамларга меҳр сизни тиклайдиган касбга садоқат, мақсадингизга ихлос қўйилса, шу меҳр, садоқат билан юракдан, ёниб ҳаракат қилса, қудратни Худонинг ўзи беради!» деб жавоб бердилар. Ҳикмат тўла кўзлари порлаган Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг оила ва аёллар муаммолари Комиссияси, Ўзбекистон Давлат Мулк Қўмитаси, Ўзбекистон Бадиий академияси, Ўзбекистон «Тадбиркор аёли» Ишбилармон аёллари ассоциацияси ташкилотчилиги, Тошкент шаҳар ҳокимлиги ва юртимиздан бир қанча нуфузли ташкилотлар ҳамда хорижий фирмалар ҳамкорлигида ўтказилган ушбу тантанавор кўрик анжумани, шубҳасиз, асрлар зарварағида тарихий воқеа бўлиб қолажак.

Дилором ҚЎЗИЖОН

ҲАБИБИЙ ДОМЛА

110 йиллиги арафасида

Дадам кўпинча бирор жойга борсалар бизни ёки қўшни болалардан биронтасини етаклаб олардилар. Бунинг сабаби ҳануз менга қоронғу: эҳтимол болажонликлари туфайлими ёки болалар билан дўстлашиб бизни давом эткази, деб ўйлармидилар!

Шундай қилиб, 1945-46 йиллар, кунини эслай олмайман, кичкина эдим, дадам, юр, бозорга борамиз, дедилар. Мен суюниб кетдим. Аям дарров ювинтириб, сочимни ўриб қўйдилар.

Бешёғоч бозорига бориш учун иккита кўприкдан ўтиларди. Унинг атрофидаги кичик-кичик дўкончаларни оралаб, киши тақдирини айтиб берувчи қарға, тақдир қоғозини ҳидлаб топиб олиб берувчи каламуш, лўлилар фотография салонлари ва катта-катта балиқлар осилган расталарда балиқ қовуриб берувчи ошпазлар, гўшт дўкони, уйидан овқат тайёрлаб олиб чиқиб сотувчи аёлларни томоша қилиб, тепага чиқдик.

Трамвай ўша ерда эски аптека, бозор идорасини айланиб ўтиб яна эски шаҳарга кетадиган жойлардан юриб бозорга кирдик. Дадам менга хўрозқанд, ёймачи лўлидан лой ҳуштак, ичи қипиқ, устига ялтироқ чой қоғози ўралган копток олиб бердилар.

Дадамни ҳамма танир, ҳамма салом берар, менинг бошимни силаб, «пучуқ» деювчилар ҳам кўп эди. Мен мағрур эдим.

Шу йўсинда анчагина бозор қилдик. Харид қилинган неъматлар икки-уч қоғоз халта бўлди. Дадам ёнларига бир кишини олиб машина тўхтатдилар, ҳалиги киши харидларни машинага қўйдида, дадамлар билан қуюқ хайрлашди. Биз жўнаб кетдик. Бир маҳал қарасам, эски Қорасарой маҳалламизга келиб қолибмиз, хурсанд бўлиб дадамга:

– Дада, мен ўртоқларим: Саодат, Ораста, Озода, Пўлатларни кўриб чиқай, – дедим.

– Тўхта, аввал уйимизга кирайлик, кейин уларни ҳам кўрамиз, – дедилар.

Уйга кирдик. У ерда дадамнинг ўртоқлари Ҳабибий домла оилалари билан яшаётган эканлар. Ҳаммалари хурсандлик билан бизларни кутиб олишди. Хотинлар дарров дастурхон тузашга киришиб кетдилар. Дадам қўлларидаги қоғоз халталардаги ўрам қоғозлардан «ая»га бердилар. Мен ҳуштакни, хўрозқандни уймалашиб юрган қорача, ориқ бир ўғил болага (у бола домланинг ўғиллари экан) бердим. Дадам салом-аликдан сўнг анча вақт Ҳабибий домла билан гапиришиб ўтиришди. Мен бўлсам туғилиб ўсган ҳовлимнинг ҳамма бурчагини айланиб чиқдим. Болохонага, дадам шеър ёзадиган хоналарига чиқдим. У ерни бошқачароқ безашибди. Ўртасига ёзув столи эмас, хонтахта қўйилган, кўрпачалар ёзилган. Токчаларда аввалгидек китоблар тахлолиғ, чордоққа чиқадиган эшик қия очиқ, у ерда ҳам дадамларнинг китоблари, эски журналлар, газеталар турибди.

Усти берк, очиқ айвонда ҳам аввалгидек кўрпачалар солиғлиқ, панжарасига ўтириб тебрандим. Дадам яна аввалгидек:

– Ҳой, Мош, – бу Олмос деганлари, – йиқиласан, туш, – дедилар.

Тушдим.

Ҳабибий домланинг болалари мендан ётсираброқ туришди-да, кейин бирга ўйнаб кетдим. Анчадан кейин дадам мени чақирдилар.

– Чой ичасанми? – дедилар.

– «Йўқ», – ишорасини қилдим.

– Энди биз борайлик, Мирзаабдиллани, Ғулом акани кўрай, Олмос ўртоқларини кўрсин, – дедилар. Сўнгра эшикда қолган бошқа қоғоз халталарни олдилар-да, Махсим амакиникига кирдик. Уйда Орифа амма, Мўмина келинойи ва Фатҳулла ака бор эканлар. Маҳсумани, Озода, Орастани Чақардаги бувисиникига олиб кетган эканлар. Биз кўп ўтирмадик, дадам яна қўлларидаги қоғоз халталардан бердилар, Фатҳулла акамга:

– Юр, уйга олиб кетай, – дедилар, у киши «хўп» дедилар, – ҳозир Саломни, Ғулом акани кўриб чиқай, сен тайёр бўлиб кўчага чиқиб тур, – дедилар.

Уйимиз тўғрисидаги Ғулом ака, Хайри келинойиларникига кирдик. Ғулом ака навбатчиликда эканлар. Хайри келинойи билан сўрашдилар. Пўлат ҳам ҳовли юзида кўринмади. Бувиси билан саломлашиб, дадам яна майда-чуйдаларни бердилар. Мен ҳамон қўлимдаги коптокни авайлаб, Саодатга асраб турар эдим.

Сўнг кутганим, соғинганим Салом холамларникига кирдик, у киши уйда йўқ эканлар, Саодат билан ачомлашиб кўришиб кетдик, қўлимдаги коптокни дарров қўлига тутқаздим.

Дадам охирги қоғоз халтадагиларни унга бердилар: хонасига, токчага олиб кириб қўйди. Акаси Абдураҳмон ака йўқ экан, Саодат укаси билан ўтирган экан.

Дадам:

– Сен бирпас ўйнаб тургин, хаёлимдан кўтарилай депти, мен уйдан бир-иккита китобларимни олиб чиқай, – дедилар.

Яна Ҳабибий домланинг олдига кириб кетдилар.

Ҳозир ўйласам, ўша қўшниларимиз менга қариндошлардан ҳам яқин одамлар эди. Фатҳулла аканинг опалари Нафиса опам жуда чиройлик эдилар. Улар Саври аммаларига келин бўлиб тушганларидан сўнг қариндош ҳам бўлиб кетганмиз.

Уйга келганимиздан сўнг мен аямлардан «Энди бизникида Ҳабибий домла турадиларми?», – деб сўрадим.

Аям ўшанда «Ҳабибий домла демай, амаки дегин, ҳа, улар уй солишяпти, аввал улар Андижонда, кейин Янгийўлда – «Туркман сад» – ёзувчиларнинг боғида туришар эди. Даданг уйларингиз битгунча бизникида яшаб туринглар, деб айтибдилар. Улар жуда яхши одамлар», деб қўшиб қўйдилар. Шу-шу биз уларникига, аям, дадамлар билан тез-тез борадиган бўлдик.

Мен 84-мактабга ўқишга борар эдим. У Большевик кўчасида бўлиб, орқасида Ҳабибий домланинг янги участкалари бор эди. Кўчанинг бошида эса бир партада ўтирадиган Маърифат ўртоғим турар, уларникига дарс тайёрлашга чиққанимда албатта Ҳабибий амакининг уйларига кирар эдим. Ўша вақтлар Ҳабибий домланинг кўп шеърларини Фароғат Раҳматова ашула қилиб айтар, Ортиқхўжа Имомхўжаев куй басталар эди. (Биз ҳам синфимизда қизлар билан «Озода, гўзал ўлкам, ҳурматли диёримсан» қўшиғини Фароғат Раҳматовага ўхшатиб айтмоқчи бўлардик). Улар Саттор Ярашев, Фароғат Раҳматова, Ортиқхўжа Имомхўжаевлар, Комилжон ғижжакчилар билан бир қаторда қўшни туришар эди.

Ҳабибий домла, Юнус ака, Собир ака, Сайфи домла, Шайх амаки қишда томдаги меҳмонхонада, ёзда аввалги айвон, ҳозирги кутубхонанинг ўрнида ўтиришиб шеърхонлик қилишар, кўпинча шеърлар ашулага айланар, Юнус ака танбур чертиб, қўшиқ айтар, Ортиқхўжа ака жўр бўлар, Комилжон ака ғижжак, дадам дутор чертар эдилар. Кейин ярим кечагача радио эшитар эдилар. Бизнинг радиомиз чет мамлакатларнинг эшиттиришини ушларди дейишарди. Кўпинча улар Қуръон ўқиладиган тўлқинни ушлашар ва бир-бирларига таржима қилиб, сўнг таъсирланиб йиғлаб ҳам олишарди. Бу тўлқинларни эшитишганини ҳеч кимга айтма, дейишарди. Мен айтмасдим, чунки маҳалламизда шу йиллар кўпгина одамларни хоин деб қамаб қўйишган эди.

Шундай оғир йилларда ҳам дадамлар амакиларим билан кўпгина ҳазил шеърлар ўқишарди. Шундай воқеалардан бирини аям айтиб бердилар. Бир куни дадам аямга, патир ёпинг, болаларга кичкина кулчалар ҳам қилинг, дептилар. Аям ёпган нон-патирларнинг таърифи кетган эди. Сутга қориб, жиззали нон, қаймоқли патир, ширин кулчаларни тандирда ёпибдилар, ўша куни сомса ҳам ёпган эканлар. Дадамларнинг ўртоқлари Юнус ака, Собир ака (Собир Абдулло, вақти келиб у азиз инсон ҳақида ҳам хотира ёзаман) ва яна беш-олтита ўртоқлари кириб келишибди. Меҳмонхонага кириб чой билан иссиқ сомса, патир еб бўлиб аямга «бир дастурхонга ўраб беринг, Ҳабибий домлани бориб йўқлаб келамиз, иши кўпайиб кетган, келолмайди», дебдилар-да, бир нарсаларга кулиб-кулиб чиқиб кетишибди.

Ўша кезлар Ҳабибий домланикида бир лайча бўлиб, ўша болалаган экан, шуни йўқлаб домла билан ҳазиллашиб келишга боришган экан. Дадам ўша воқеага ҳазил шеър ҳам ёзган эканлар, у Ҳабибий домланинг архивларида сақланаётган бўлса керак. Кейинчалик бу ҳазил роса кулги, шов-шувларга сабаб бўлган.

Дадамнинг ҳазилкашликлари эл ичида ҳанузгача достон бўлиши бежиз эмас, чунки улар бекорга ўзларини Насриддин Афанди демаганлар-да.

Яна бир куни Ҳабибий домла шеърларида тасвирланган гўзал аёл тасвирини ҳам қоғозга чизган эканлар. Ушбу сурат музейда сақланяпти.

Ҳабибий домла 60-йилларда қаттиқ оғриб қолгач, дадам хавотирланиб, вақтлироқ юбилей қилайлик, кўнгли кўтарилиб соғайиб кетади, деб ёзувчилар уюшмасига айтибдилар. Шу баҳонада юбилей жуда катта тантана билан ўтибди — Андижон, Фарғоналарда халқ байрамига айланиб кетибди. Дадамнинг шоир тилидан ёзган ушбу шеърлари ҳам ўша кундан хотирадир.

ШОИР ҲАБИБИЙ ТИЛИДАН

Ёшлигимда Хўтанариқ
сувин ичдим,
Этигимни ўтдан-сувдан
қўрқмай ечдим,
Қўшиқ ёзиш ҳунарини
эзиб ичдим,
Шул сабабдан етмиш ёшга
кирдим мано.

Доим бўлди юрт хизмати
менга мақсад,
Ватанимни, тупроғимни
севдим беҳад.
Мақсад бўлди улуғ йўлда
раҳбар албат,
Шул сабабдан етмиш ёшга
кирдим мано.

Юз, юз ўттиз ёшга кирмак
орзуим бор,
Барно-барно ёшлар каби
нур кўзим бор.
Содиқ бўлдинг авлодларга,
шу сўзим бор,
Шул сабабдан етмиш ёшга
кирдим мано.
Азал халқим, юрт-элимдан
миннатдорман,
Саодатга етаклади,
бахтиёрман,
Шонли халқим хизматида
барқарорман,
Шул сабабдан етмиш ёшга
кирдим мано.

Ҳабибий домла жуда меҳнаткаш, софдил, покиза одам эдилар. У киши дадамни жуда ҳурмат қилардилар. Бир куни уйимизда мушоира бошланди. Мен университет талабасиман, жуда қизиқувчан, синчковман, катталарнинг суҳбатини эшитгим келаверади. Чой ташиб уларга хизмат қилаяпман. Қизиқчилик, улфатчилик авжида, дадам домланинг шеърларини мақтадилар, баъзиларини ёддан ўқиб бердилар. Шунда Ҳабибий домла:

– Мирзо Абдул Ғафур, агар авлодлар тарих ёзаётганда, «Ҳабибий Ғафур Ғулом яшаган даврда яшаган, у билан ҳамсуҳбат бўлган», деб тилга олса армоним йўқ эди, – дедилар.

Бу дўстлар ўртасидаги гапдек эди-ю, аслида Ҳабибий домла томонидан дадамнинг ижодларига, мардликларига, одамийликларига берилган асл баҳо эди. Мен ҳали-ҳали шу йиғинларнинг гувоҳи бўлганимдан бахтиёр бўлиб юраман. Юрагим дадам шеърлари, Ҳабибий домла ғазаллари оҳангида, Юнус ака, Ортиқхўжа ака, Комилжон ака мусиқалари ардоғида вояга етди.

Ҳабибий домланинг оилалари билан ҳеч қачон борди-келдимиз узилган эмас.

Мен 84-мактабда ўқиганимда, Фаридахон билан олдинма-кетин ўқидик.

Бир қизлари чевар бўлиб етишди, яна бир қизлари Шарифахон илмга ўзини бахш этиб, фан номзоди бўлди. Ўғиллари (раҳматли) Собирхон билан университетда, бир факултетда олдинма-кетин ўқидик. Комилахон бухгалтерлик касбини танлади.

Домла худо берган умр, кексалик фароғатини кўрдилар, узоқ, мазмунли ҳаёт кечирдилар. То умрларининг сўнгигача эл ардоғида бўлдилар.

Эсимда: Ҳабибий домла улуғ ёшга етганларида давлат бошлиғи халққа хизматларини эътиборга олиб, ҳурматини жойига қўйиб, уйларига ташриф буюриб, орден топширган эди.

Ўша воқеа Ҳабибий домлани жуда хурсанд қилган эди. Сўнай-сўнай деб турган умр чароқлари парпираб ёниб бир туркум шеърлар ёзган эдилар. Ўша шеърлар ҳам қўшиққа айланиб, эл ичида ҳанузгача айтилиб келмоқда.

Ўша тантанавор кунларда аям Муҳаррамхон домла ёқтирадиган лочира, яланг қават, жонон сомса ёпдилар. Устиларига табаррук тўн кийгизиб, рафиқаларининг қўлларидан чой ичиб, меҳмон бўлиб зиёрат қилганмиз.

Шунда домла афсусланиб

Улуғлардан муждалар келур

дадамни эслаб: «Ким ўйлаб эдики, шундай паҳлавон Ғафур Ғулом навжувон ёшда ҳаётни тарк этади деб.

Асримизнинг буюк шоири халқ дардини, зилзила фожеасини юрак-юрагидан ўтказди-да, чидай олмади», деганлари ҳеч эсимдан чиқмайди.

Ҳабибий домланинг қувваи хотиралари то ўла-ўлгунларича мустаҳкам эди.

Дадамнинг шеърларидан ёд ўқиб, ўз ҳайратларини изҳор қилардилар.

Ҳабибий домла уйимизнинг хурсандчиликларига ҳар доим шерик эдилар.

Укам Хондамир туғилганида таърих-табрий шеър ёздилар:

У шеър:

«Қутлуғ бўлсин зийнати,
Умринг чироғинг, давлатинг.
Юз очиб бахтинг қуёши
Айламиш равшан замир...»
деб бошланиб,

«Жилва бирла ёр юз очди,
Ҳабибий завқ этиб,
Соли таърихин дедим:
«Шавкатли Мирзо Хондамир»... деган сатрлар билан тугалланарди.

1963 йили оиламиз учун орзиқиб кутилган (шунча бетоқатликлардан сўнг) фарзанд кўришим дадам-аямнинг яна бир набиралик бўлишлари) Ҳабибий домлани бефарқ қолдирмади.

Дурбек туғилганида домла:

«... Туғилганда бошдан-оёқ ҳусн ила
Деди ақл: «Дурбек шарафли ўғил»... – деб ёздилар.

Булар оилавий шеърлар бўлса-да, икки шоирнинг бир-бирига бўлган самимий муносабатлари қанчалик чуқур эканини кўрсатадиган ёрқин далилдир.

Ғазалхон, дилбар шоир Ҳабибий домланинг 110 йиллик таваллудлари Ўзбекистонда, айниқса Андижоннинг гўзал Пахтаободининг Олмос гўшасида бутун ўзбек шеърияти мухлисларининг байрам шодиёнасига айланади. Улуғ устозларимиз ёдини бажо келтираётганларга аждодларимиз руҳи мададкор бўлсин.

ОЛМОС

Биомуҳофаза

БИОМАЙДОН — ТУЗОҚМИ, ДЕВОР?

Биз ҳар куни турли мамлакатларда бўлаётган воқеа-ҳодисалар ҳақида эшитамиз. Уларнинг баъзилари бизни хурсанд қилса, баъзилари эса... Турли террористик ҳаракатлар, авиа ва автоҳалокатлар, зилзилалар, ёнғинлар, сув тошқинлари... инсон сифатида бизни чуқур ўйга толдиради. «Бу ҳаётни ҳимоялашимиз керак, тинчлигимизни ҳимоя қилишимиз керак. Келажак авлодимизни ҳимоялашимиз керак. «Ҳимоя дегани нима? Ҳимоя дегани — аввало огоҳ бўлиш дегани», — таъкидлади Президентимиз.

Мудҳиш террористик ҳаракатларни қандай кучлар яратади, уларни юзага келтирувчи манбалар нима? Бундай нохушликлар олдини олиш, уларни умуман содир этилмаслик йўлларини қидириш ва топиш, амалда қўллаш масаласи ҳозирги даврда катта ижтимоий аҳамиятга, дунёвий характерга эга. Хўш, бу ижтимоий саволга илму фан нима дейди?

Фикримизча, ижтимоий ҳодисаларни илмий асосда назорат қилиш ва ўрганиш масаласида олимлар изчил амалий илмий иш олиб бориши керак. Фан-чексиз қудратли соҳа. Табиатнинг кўплаб сирлари фан тилида маълум қоида ва қонунлар билан ифодаланади. Шунинг учун ҳозирги вазиятда ижтимоий ҳодисаларни ўрганишни фан сифатида қабул қилиш ва қўллаб-қувватлаш мақсадга мувофиқ иш бўлур эди. Савол туғилади: мазкур фан нимага асосланади? Ижтимоий ҳодисаларни илмий асосда ўрганиш мумкинми? Қандай усуллар билан тўғри натижаларга эришса бўлади?

Бунинг учун аввало биз инсоннинг ижтимоий ва биологик хусусиятларини эътиборга олган ҳолда иш тутишимиз керак. Салбий ҳодисаларни қайси манбалар яратади? Ҳар қандай ижтимоий ҳодисада инсон руҳияти, фикрлари, дунёқараши акс этади. Унинг руҳий оламини ўрганиш, киши танасида ягона биоэнергетик тизим мавжуд. Буни ушбу расмда кўриб турганингиздек изоҳлаш мумкин.

дунёқараши шаклланишида қандай кучлар иштирок этаётганини таҳлил қилиш, «билим даражаси қандай?», «ижтимоий ҳодисаларни тўғри тушуна оладими?» каби саволлар устида ишлаш бизга илк илмий хулосаларни беради. Демак, инсон руҳияти ижтимоий ҳодисаларнинг асосий манбаи, уларни юритувчи куч дейиш мумкин. Хўш, у ҳолда нима учун турли аномал (ғайритабиий) ҳолатлар пайдо бўлиб турибди? Уларнинг пайдо бўлишида қандай сабаблар бор?

Биз кейинги ўн йил давомида ижтимоий ҳодисаларни илмий асосда ўрганиш соҳасида маълум ишлар олиб бордикки, уларнинг натижалари фаннинг янги босқичи дейиш мумкин. Бунда махсус психоаналитик усуллардан фойдаланилди. Ҳар қандай инсон турли биомайдонларга эга. Одамнинг ҳар бир ички аъзоси ўзига хос нурланишга эга. Ва умуман, инсон

Танадаги биоэнергетик тизим турли ички аъзоларни ягона биологик тизимга бирлаштириб, унинг функционал яшашида муҳим аҳамият касб этади. Одамни биомайдонлари орқали унинг аъзолари ҳақида маълумот олиш мумкин. Бир вақтда бу маълумотлар унинг руҳиятини ҳам билдиради. Агар одам безовта бўлаётган бўлса, унинг биоэнергетик тизимида аномалликларни, яъни ўзгаришларни қидириш керак. Нормал биоэнергетик ҳолатларга нормал руҳий ҳолатлар ва нормал ижтимоий ҳодисалар тўғри келади. Безовталик ўзгаришлардан келиб чиқади. Буларнинг барчасини биомайдонларни ўрганувчи янги фан орқали таҳлил қилиш мумкин. **Жамият олдидаги маънавий муаммоларни ҳал қилишда инсон танасининг биомайдон физикаси фани ниҳоятда катта ижтимоий ўрин тутади, кутилган натижаларни беради**. Тажрибалар шуни кўрсатмоқдаки, маълумотлар одамларнинг билим даражасини оширишда кўмак бериб, уларнинг дунёқарашларини янги поғоналарга олиб чиқади, турли иғво таъсирларига нисбатан қарама қарши бўлган маънавий билим ва фикрий куч ҳосил қилади. Уларда воқеа-ҳодисаларни англаш, тўғри таҳлил назари билан баҳо бериш кўникмаларини оширади, янглиш йўллардан онгли равишда муҳофазаланадилар. Қолаверса, турли салбий оқимларнинг вакиллари, террорчилик ҳаракатларини содир этаётган экстремистик кучлар, «жангарилар»нинг биомайдонига тескари таъсир ўтказиш орқали ғайриинсоний мақсадларига хизмат қилдираётгани фан олдида энди ҳеч қандай сир эмас.

Биомайдон — инсон танасининг «Искандар деворлари». У сизнинг ва жамиятнинг мафкуравий муҳофазасидир.

(Давоми бор).

Бахтиёр УМАРОВ

Биласизми?

Саҳна тарихидан

«ЎЗБЕК ТЕАТРУСИ БОШЛАНГАНДА...»

Асримизнинг 20—30-йилларида яшаб ижод этган адабиётшунос олим Миён Бузрук Солиҳов (1892—1937) «Ўзбек театри тарихи учун материаллар» (1935) китобини ёзиб, миллий театр тарихини тадқиқ этиш ишига улкан ҳисса қўшган эди. У мазкур асарида асримиз бошларида жадидларнинг саъй-ҳаракатлари билан вужудга келган ўзбек театри тарихининг барча муҳим масалаларини ёритишга интилади. Агар бу масалалар ечими ўша даврда анчайин мураккаблиги билан зиёлиларни чалғитгани ва аниқ бир жавобини топмай келганини эътиборга олсак, Миён Бузрук Солиҳовнинг бу борадаги изланиши муҳим аҳамиятга эга эканлиги янада равшанлашади. Жумладан, миллатпарвар шоир, биринчи ўзбек миллий операси — «Ҳалима»нинг муаллифи Ғулом Зафарийнинг 1923 йили «Билим ўчоғи» ойномасининг 2—3-сонларида «Чиғатой — ўзбек — халқ театруси» мақоласи эълон қилинади. У ушбу мақолада янги ўзбек театри халқ саҳна ўйинларидан ўсиб чиққан, деган фикрни олға суриб, буни айрим далиллар билан асослашга ҳаракат қилган. Ғулом Зафарийнинг бу фикри, албатта, илмий заминга эга деб бўлмайди. Аммо мақола бошқа бир жиҳати билан қимматлидир. Маълумки, шўро ҳокимияти ўзининг дастлабки кунлариданоқ ўлка ҳаётида инқилобий рол ўйнаб келган маҳаллий зиёлилар фаолиятини секин-аста таъқиқлашга ҳаракат қилган. Чунки, унинг ўз моҳиятига кўра, ғайри миллий бўлган сиёсати билан маҳаллий зиёлиларнинг замонавий миллий адабиёт ва санъатни яратишга бўлган уринишлари ўртасида кескин зиддият мавжуд эди. Умуман, империалистик давлат таркибидаги мустамлака ўлкаларда миллий маданиятнинг гуллаб-яшнаши мумкин бўлмаган бир ҳодисадир. Маҳаллий заминда ўсиб бораётган маданиятга тўсқинлик қилиш шўро ҳукуматининг тарихий «миссия»сига айланиб борар, бу эса илғор фикрли, етук маҳаллий зиёлиларни қаттиқ ўйлантираётган эди. Эҳтимол, миллий маданият яратиш учун жонбозлик кўрсатиб келаётганлар сафида бўлган Ғулом Зафарийнинг ушбу мақоласи мана шундай зимдан бўлаётган тазйиқлар таъсирида юзага келгандир?! Миён Бузрук Солиҳов янги ўзбек театрининг пайдо бўлиши ҳақида фикр юритар экан, турли мамлакатлар тарихида театрнинг икки хил йўл билан майдонга келганлигини айтади. Бунинг биринчиси, муайян театрнинг халқ саҳна ўйинларидан тадриж ва такомил йўли билан ўсиб чиқиши бўлса, иккинчиси бошқа бир мамлакатда ўсиб такомиллашган театрдан ўрнак олиб, шу театр тажрибаларини ўзлаштириш йўлидир. Олимнинг фикрича, янги ўзбек театри иккинчи йўл билан вужудга келган:

«Ўзбек театруси бошланганда унинг қурилишида эскидан давом этиб келган халқ саҳна ўйинларининг бевосита алоқалари кўрилмайди. Балки унинг қурилиши юқоридаги кўрганимиз табиий қонун ва асос бўйинча тўғридан-тўғри Оврупо асрий (замонавий — Б. А.) театру адабиётига эргашув йўли билан, яъни театру саҳнасидаги инкишоф йўлининг иккинчиси билан бўлиб, Оврупо буржуазиясининг романтик театру қурилишидан ўрнак олиб ўса боради. Тўғри, бу тақлид бевосита Татаристон ва Озарбойжон адабиётига бўлган эса-да, асос эътибори билан яна Оврупо буржуазия адабиётига тақлид эди. Чунки, Татаристон ва Озарбойжон театру адабиёти ҳам рус адабиётига эргашиш билан ўса борган ва ўзининг рус адабиётидан олган формасини Ўзбекистонда ҳам беришга восита бўлган эди».

Миён Бузрук Солиҳов янги ўзбек театрининг халқ саҳна ўйинлари — (оғзаки драма)дан ўсиб чиқмаганлигини алоҳида таъкидлаб, унинг бошқа мамлакатларнинг театрларидан таъсирланиш натижасида пайдо бўлганлигини изоҳлайди:

«Маданиятда орқада қолиб келган мамлакатларнинг ўзлари алоқа қилган бошқа маданий мамлакатлардан адабий жиҳатдан ҳам таъсир олишлари маълум бир нарсадир. Ҳеч бир мамлакат ўзининг тараққий тарихида ўз қўшнисининг ютуқларидан кўз юмиб, унинг кечирган давр ва замонларини ўз бошидан ўтказмасдан, ўз тараққийсини таъхир (тугал кўриниш — Б. А.)га солмайди. Балки қўшнисидаги ишланган ва тарихий такомил манзилларининг кўпини босиб ўтган адабиётнинг охирги тугал тусидан фойдалана беради». Муаллиф Ғулом Зафарийнинг мақоласига тўхталар экан, ундаги фикрларнинг илмий қимматга эга эмаслигини тўғри таъкидлайди. Лекин уни миллий тарафкашликка ортиқча берилиб кетиш натижасида «кўз кўрмас» бўлиб қолганликда айблаши бироз ғайритабиий туюлади. Миллий озодлик йўлида курашган бир зиёли кишининг фаолиятига нисбатан бундай оҳангда айтилган фикрлар бугунги кун нуқтаи назаридан тўғри эмас, албатта. Шу билан бирга давр тақозосини ҳам унутмаслик керак. Чунки, Миён Бузрук Солиҳов бу мулоҳазаларни 30-йилларда собиқ коммунистик мафкура ҳаётнинг барча жабҳаларига, шу жумладан, маънавий соҳага ҳам кириб мустаҳкамланишига улгурган бир пайтда айтган эди. Жадидларнинг шўро ҳукуматига қарши кайфиятдаги баъзи бир ҳаракатларини танқид қилиш тамойили ўша йилларда яратилган адабий ва илмий-танқидий асарларнинг аксариятида учрайди. Олимнинг бу қарашлари ижтимоий-сиёсий ҳаёт талаби билан ҳисоблашмасдан ўта олмаслик натижасида ҳосил бўлган дейишимиз мумкин. Биз учун муҳими шундаки, Миён Бузрук Солиҳов янги ўзбек театри халқ саҳна ўйинларидан ўсиб чиқмаган, дея тўғри хулоса чиқаради, қадимдан давом этиб келган халқ саҳна ўйинлари эса янги ўзбек театрининг келгуси ривожи учун муҳим манба бўлиб хизмат қилади, дейди. Олим бунга бир қатор ривожланган Европа мамлакатларининг тарихидан мисоллар ҳам келтиради:

«...олмонлар XIX аср ўрталаридаёқ халқ саҳна ўйинларидан бир қанчаларини системага солиб «ҳанзурист» номи билан асрий саҳнага киргизганлар. Машҳур «Фауст» романи ҳам халқ афсоналаридан олиб яратилган. Инглизларнинг «Хамистаг» номи билан яратилган кенг массовий (оммавий — Б. А) ўйинлари ҳам яна шу халқ саҳна ўйинларидан унсурлар олиб вужудга чиққан». Ўзбек театрининг 1917 йилдан кейинги тараққиётини кузатадиган бўлсак, шу даврда янгича ривожланиш йўлларидаги кўп изланишларнинг гувоҳи бўламиз. Бинобарин, бу санъат Туркистон ўлкасида истиқомат қилган халқларнинг ўтмиш маданиятидан руҳ олиб, ундан янги хазиналар яратиши лозим эди. Ўша пайтда бунга ижодкорларимизнинг ҳам интилиши кучли бўлган. Чунончи, Фитратнинг «Ўғузхон», Чўлпоннинг «Ёрқиной», Ғулом Зафарийнинг «Ҳалима» драмалари халқ оғзаки ижоди намуналаридан таъсирланиб ёзилганлиги бунинг ёрқин мисолидир. Афсуски, Туркистон халқининг келажаги учун муҳим саналган шундай бир иш шўро ҳукуматининг аралашуви натижасида тўлалигича амалга ошмасдан тўхтаб қолди. Чунки шўро ҳукумати дастлабки кунлардаёқ Туркистондаги театр ишларига ҳам эътиборини қаратган ва ундан ўз мафкурасини тарғиб этишда фойдаланишга жиддий ҳаракат қилаётган эди.

Бурҳон АБДУЛХАЙРОВ,
ЎзРФА Тил ва адабиёт институти тадқиқотчиси

Ўтмишдан бир шингил

КАЛАВА

Профессор Туроб Жўра айтгувчи эди: Тошкентнинг Чақар маҳалласиданмиз. Раҳматлик отамиз бўёқчилик қилар эдилар. («Ўткан кунлар»даги бўёқчи қипчоқ ҳам шу маҳаллалардан эканлиги бежиз эмасов!)

Кўҳна Тошкентнинг кўчалари аччиқ ичакдек узундан-узоқ, икки арава аранг сиғадиган бўлган. Ўртада кесиб чиқадиган ора кўчалар, ўтик кўчалар камдан-кам жойлардагина учраган. Ўша замонларнинг шаҳар мудофаа системаси шуни тақозо этган дейишади.

...Қуйингки, ип калавалари бўёқдан чиққач, уни қуритиш керак. Ҳовли рўялар кафтдек-кафтдек бўлса. Нима қилиш керак?

Калавалар кўчага олиб чиқилиб, бутун кўчанинг энини оладиган қилиб узун-узун тортиб чиқиларди... ва иккита самовар шақирлатиб қайнатиб қўйиларди.

— Э, ҳа, хўш?

— То калавалар қуригунча кўчанинг у ёғидан ҳам, бу ёғидан ҳам келувчи аравакашлар тўхтаб чой ичишиб туришлари учун...

Шарофиддин КЎНЧИ

Маънавий хазиналаримиз

ШОҲ ҒАРИБ МИРЗО

(Тадқиқотлар)

«Кичик ёшдин улуғларнинг улуғи»

Ғарбий Оврупо мамлакатлари кутубхона, музейлари ўрта асрларга оид Туркистон маданий меросини сақловчи хазинага ўхшайди. Буюк Британия ё Франция, Олмония ё Австрия, Италия ё Ватикан, Испания ё Ҳолландия музей, кутубхоналарига кирган киши албатта, Туркистон адабий ва маданий меросига тааллуқли бирор нодир асар қўлёзмасини топади.

Узоқ вақтлардан бери Султон Ҳусайн Бойқаронинг иккинчи ўғли, Алишер Навоийнинг меҳри тушган, «кичик ёшдин улуғларнинг улуғи» деб эъзозланган шогирди Шоҳ Ғариб Мирзо девони қўлёзмасини излаб юргандим. Ўтган йили изланишим муваффақиятли якунланди. Бу шоирнинг туркий ва форсий тиллардаги икки девони қўлёзмаларини Олмониянинг Ҳамбург кутубхонасидан топишга мушарраф бўлдим.

Шу кунларгача Шоҳ Ғариб Мирзо девони билан мутахассислар яқиндан танишишга муваффақ бўлмаган эдилар. Бунинг асосий сабаби шуки, Олмония кутубхонасида икки шоирнинг уч асари бир тўплам ҳолида сақланиб келинган. Бир инвентар рақами остида сақланаётган тўпламдаги биринчи асар шоир Ҳилолийнинг девонидир.

Тўпламнинг 28 – 49 варақларидан Шоҳ Ғариб Мирзо – Ғарибийнинг форсий ғазаллари, 50 – 96 варақларидан Ғарибийнинг туркий-ўзбек ғазаллари жой олган. Ўзбек тилидаги ғазаллар тўпламининг охирига жойлаштирилганлиги учун ҳам, у узоқ вақт мутахассислар эътиборидан четда қолган.

Ҳар икки жаҳон уруши туфайли ҳосил бўлган қийинчиликлар оқибатида Олмония кутубхоналари ва уларда сақланадиган қўлёзмалар таркибида ўзгаришлар бўлган. Шу боис Ғарибий девони қўлёзмасини аниқлаш ва тўплаш анча қийин кечди. К. Броккелманн, Т. Ганжаий ва А. Шиммел ўз ишларида келтирилган маълумотлар бу қўлёзмаларнинг ҳозирги кунларда жойлашиш ўрнига тўла мос келмаслиги аниқланди. Агар олмон туркологлари сидқидилдан кўмак бермаганларида, ҳозиргача бу девон қўлёзмасини топиб бўлмасди.

Ғарибий девонлари сақланаётган кутубхона Қўлёзмалар бўлимининг мудираси Ева Ҳорват хонимга ташаккур изҳор қилишни ўзимиз учун бурч деб ҳисоблаймиз. Шу хонимнинг ҳаракатлари, беғараз ёрдами туфайли биз девон қўлёзмалари нусхасини олишга эришдик.

Шоҳ Ғариб Мирзонинг форсий ва туркий тиллардаги ҳамда Ҳилолийнинг форсий девонлари қўлёзмаларининг нусхалари олмон кутубхонасидан сотиб олинди. Олмония кутубхоналарида сақланаётган қўлёзма асарлардан нусха кўчириш тартиб-қоидалари анча қаттиқ бўлганлиги сабабди, нусха олишимизда Олмониянинг машҳур шарқшунос олимлари, Ҳумболдт университети профессорлари бебаҳо кўмак беришди.

Шоҳ Ғариб Мирзо Алишер Навоий таърифида

Қадимги донишмандлар шаҳзода ва турли тоифадаги ҳукмдорларга яхши панд-насиҳат қилганлар, мамлакатни бошқаришга оид йўл-йўриқлар кўрсатганлар. Алишер Навоий ҳам адабиётга, шеъриятга меҳр қўйган ҳар қандай ёшлар қатори келгусида мамлакатни бошқариши мумкин бўлган шаҳзодаларга доимо ўгитлар бериб борган, уларни ўз фарзанди каби ардоқлаб тарбиялаган. Алишер Навоийнинг меҳр қўйган, ўз фарзанди каби муносабатда бўлган шогирдларидан бири Шоҳ Ғариб Мирзодир.

Шоҳ Ғариб Мирзо ҳаёти ва ижодига оид бирламчи, энг мўътабар маълумотларни Алишер Навоий ҳамда Бобур Мирзо ёзиб қолдирганлар.

Алишер Навоий «Мажолис ун-нафоис» асарида Шоҳ Ғариб Мирзони таърифлаб, унинг она тилида яратган ғазалларидан уч, форс тилидаги ғазалларидан икки мисол келтириб, ёзади:

«Шоҳ Ғариб Мирзо – шўх таъблиғ ва мутасарриф зеҳнлик ва нозук тахайюллуғ ва дақиқ тааққуллуқ йигитдур. Назм ва насрда назири маъдум ва мутахаййила ва ҳофизада адили номаълум. Ов ва қуш хотириға марғуб ва қурро ва ўқуш кўнглига маҳбуб. Бу матлаъ анингдурким:

Қайси бир чеҳра ул гулбарги хандонимча бор,
Қайси бир шамдон қадди сарви хиромонимча бор?

Бу матлаи ҳам бағоят ошиқона ва мухлисона ва муассирона воқеъ бўлибтурким:

Дўстон, ҳар гаҳ гузар сўи мазори ман кунед,
Жон такбирам дуои жони ёри ман кунед.

(Дўстлар, гоҳо мозорим томон келиб туринг. Менга фотиҳа ўқиш ўрнига ёримнинг жонига дуо қилинг).

Девон ҳам жамъ қилибдур. Яхши матлаълари бу мухтасарға сиғмас, магар яна бир китоб битилгай».

Бу таърифдан ташқари Навоий ўзининг «Фарҳоду Ширин» достонида Шоҳ Ғариб Мирзога алоҳида боб ажратган. Бу достоннинг LIII бобида «Султонлик шажарасининг самараси шаҳзода Абдулфаворис Шоҳ Ғариб "Баҳодир мадҳида бир неча сўз билан» насиҳат бериб ўтадилар: «Салтанат шажарасининг самараси ва хилофат боғининг шажараси, ҳидоят авжида манзил этган, тамаллуқнинг ниҳоятиға етган, риё бунёдин қўнқарғон, балоғат айвонида от чиқорғон, яъни султонзодаи олам Абдулфаворис Шоҳ Ғариб Баҳодир халлада давлатуҳу мадҳида бир неча сўз сурмак ва насиҳатнома нуқталар арзға тегурман, умид улким, бу шоҳвор дурларни туфроғдин олғай ва адосида қулоқ солғай, балки ул гаронмоя гавҳарларни қулоққа солғай». Мазкур бобда келтирилган 94-байтда Навоий Шоҳ Ғариб Мирзога насиҳат қилади, илм олишга чақиради, мамлакат бошқаришдаги муҳим томонларни баён этиб, Улуғбек Мирзони ўрнак қилиб кўрсатади. Шаҳзодани мақтаганда, Навоий ёзади:

«... Шундай бир гул бўлсинки, унинг ранги, ҳиди билан бирга дилрабо гап-сўзи ҳам бўлса! Ташқи кўринишида гулдай бўлса-ю, гап-сўзда булбулдай бўлса!.. Шундай бир гул шаҳзодадир. У шаҳзода эмас, малоҳатнинг конидир. У гапга кирганда эса, уни равонлик денгизи деб атагинг келади. Чиройли гаплари билан у шоҳга тенглашиб қолган бўлиб, у барча шоҳларнинг ичида энг ажойиби, исми Шоҳ Ғарибдир...»

Навоий шаҳзодани илм олишга чақирганида, ушбу ўгитларни уқтиради:

«Агар сен қуёш бўлишни истасанг, камолат касб эт. Камол касб этганингдагина сенга ҳеч қандай уқубат юзланмайди. Кимки ўқиш-ўрганишдан эринса, илм аҳли олдида ўзи хижолат бўлиб қолади... Кимки олимларга таъзим қилса, у гўё пайғамбарга таъзим қилгандек бўлади. Агар сен ҳар нарсадан огоҳ экансан, сен-шоҳсен!.. Илм нури билан вужуди порлаган шоҳнинг қиёматгача яхши номи қолади...»

Булардан бошқа яна Алишер Навоий Шоҳ Ғариб Мирзо вафот этганида, ҳар банди 6 байтдан иборат беш банд (60 мисра) таркиббанд марсия ёзган. Бу марсияда Шоҳ Ғариб Мирзонинг адолатли шаҳзода, камтар, ширинсўз инсон, иқтидорли шоир бўлганлиги баён қилинган.

Алишер Навоий бирон ерда ҳам Шоҳ Ғариб Мирзонинг қиёфаси, унинг туғма нуқсонлари хусусида маълумот бермайди. Чунки буюк мутафаккир учун Шоҳ Ғариб Мирзонинг маънавий камолоти муҳим ҳисобланган. Бироқ Султон Бадиуззамон хусусида ёзганида шаҳзоданинг «ҳусни сурат» ва «ҳусни сийрат»ларини ҳам қаламга олади: «Султон Бадиуззамон Мирзо – ҳусни сурат ва ҳусни сийрат била ораста ва жамоли зоҳирий ва камоли ботиний била пийроста йигитдур...»

Шоҳ Ғариб Мирзо ҳижрий 902 (мелодий 1496-7) йили вафот этган.

Адабиётшунос Эргаш Фозилов «Шоҳ Ғариб Мирзо... Ҳусайн Бойқаронинг қариндоши» деган маълумотни беради. Ўрта асрлар манбашунослиги бўйича академикнинг наҳотки Навоий ёки Бобурнинг Шоҳ Ғариб Мирзо ҳақида ёзганларини ўқимаган бўлса, деб таажжубланади киши. Ҳатто инглиз шарқшуноси Чарлз Риё ҳам ўзининг «Британия музейидаги туркий қўлёзмалар каталоги» номли ишида «Шоҳ Ғариб Султон Ҳусайннинг иккинчи ўғли бўлиб, у ҳаётдан эрта кўз юмган. Унинг шеърий иқтидори Алишер Навоий ва Бобур томонидан қайд этилган» деб алоҳида таъкидлайди.

Бобур Мирзо Шоҳ Ғариб Мирзо ҳақида

Алишер Навоий ўз таърифида асосий эътиборни Шоҳ Ғариб Мирзонинг қобилияти, салоҳиятига қаратган бўлса, Бобур Мирзо ёш шоирнинг насл-насаби, қиёфаси ҳамда асарлари хусусида ҳам хабар беришга интилган. Бобур Ҳусайн Бойқаро фарзандлари ҳақида ёзар экан, Шоҳ Ғариб Мирзо тўғрисида ҳам батафсил тўхталади:

«... Яна Шоҳ Ғариб Мирзо эди. Букри эди. Агарчи ҳаёти ямон эди, табъи хўб эди. Агарчи бадани нотавон эди, қалами марғуб эди. Ғарибий тахаллус қилур эди. Девон ҳам тартиб қилип эди. Туркий ва форсий шеър айтур эди. Бу байт анингдур, ким:

Дар гузар дидам парирўйи. Шудам девона-аш.
Чист номи ў? Кужо бошад, надонам, хона-аш?

Неча маҳал Ҳари (Ҳири) ҳукуматини Султон Ҳусайн Мирзо Шоҳ Ғариб Мирзога бериб эди. Отасининг замонидаёқ нақл қилди. Андин ўғил-қиз қолмади».

Олмония кутубхонасидан топилган ҳар икки девон Шоҳ Ғариб Мирзо қаламига мансублигини Навоий ва Бобур кўрсатган ғазаллар мазкур янги топилган девонлардан ўрин олганлигидан ҳам билса бўлади.

Бу девонлар илмий тадқиқ этиляпти. Шу кунларда Ғарибийнинг форсий девонига кирган айрим ғазаллари Нью-Йоркда чоп этилаётган «Паймон» («Paiman») журналида босиб чиқариш учун тайёрланаяпти. Туркий-ўзбек девонига киритилган ғазалларни асл нусхада ҳамда лотин ва кирилл ҳарфларида бир китоб ҳолида чоп этиб, уларни ўз эгасига — ўзбек халқига қайтариб топшириш ниятимиз бор.

Ҳақиқий шоирлар жисман дунёдан эрта кетса ҳам, маънан ҳамиша ўз халқи билан бирга бўлади.

Назокатли Навоий ва жаҳонгашта Бобур эътиборларини қозонган Ғарибий ғазаллари шу кунги нозик таъбли китобхон қалбидан ҳам жой олишига аминмиз.

ХАЙРУЛЛА ИСМАТУЛЛА,
Индиана университетининг Марказий Евроосиё тадқиқотлари бўлими профессори

Ажаб дунё

АҚЛ БОВАР ҚИЛМАС САВДО

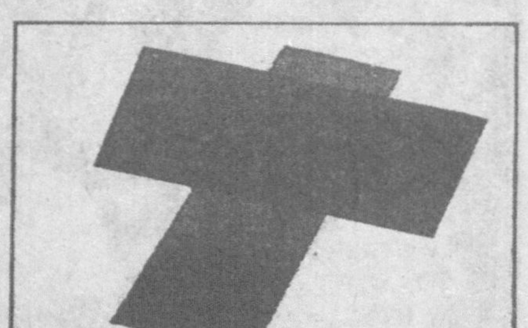

Авангард рассом Казимир Малевични эшитгандирсиз ё энди эшитаётгандирсиз. Унинг асарлари 20-йилларда дунёда кўп шов-шувларга сабаб бўлган эди. Рассомнинг ўзи ўтиб кетди. Унинг асарлари қолди ва ҳамон мухлисларини ҳаяжонга солади. Яқинда меросхўрлар Малевичнинг бир қанча асарларини аукцион (ким ошди) савдосига чиқардилар. Нима деб ўйлайсиз, мана шу кўриб турганингиз сурат қанчага арзийди? Ғарбда Малевич асарларини бебаҳо дейдилар. «Супрематик композиция» деб аталган бу асар ўзини танитишни истамаган ихлосманд томонидан оз эмас, кўп эмас 17 миллион 520 минг 500 долларга сотилди. Шу пайтгача эса бу нодир асар Нью-Йоркдаги ҳозирги замон санъати музейида авайлаб сақланиб келинарди. Ғарблик санъат ишқивозлари бу асар қошида соатлаб ўтирар, йиғлар эдилар. Дарвоқе, супрематик дегани «олий композиция» деганидир. Санъат ҳақиқатда бир қарашда оддий чизиқлар, геометрик шакллардан сирли, поёнсиз ҳодисалар яратади. Ўрганайлик ахир, биродарлар!

Тарих... тарих...

ШАДДОД ОТА ВА ҲУКМПАРМО ОНА ЎРТАСИДА

МАКЕДОНСКИЙНИНГ ОТАСИ КИМ?

Тарих ҳеч қандай истак, майл, тарафкашликка мойил эмас. У холис ва бетарафдир. Муайян бир шахс устидан ҳукм чиқаришда у кар ва соқовдир. Чунончи, фалон давлатни у ёки бу одам бошқарганда қандай бўларди, деган мунозараларга у холис иштирокчи сифатидагина қатнашиши мумкин. У юз берадиган воқеа ва ҳодисалар устидан асло ҳукм чиқармайди, қандай бўлса, шундай қарайди.

Бундай фойдасиз мунозаралар ўрнига, аксинча, у ёки бу шахс қандай қилиб у ёки бу даражадаги мавқега эришганлиги, ким унга бефойда халақит берганлиги ёки бўлмаса айни керакли вақтда ва муайян жойда уни қўллаб-қувватлаганини таҳлил қилиш анча фойдалироқдир.

Майда-чуйдаларга эътибор бериб ўтирмайлик-да, яхшиси, шаҳзода Александрнинг қадимги дунё устидан ҳукмронлик қилишига ким ёрдам берганлигини қараб чиқайлик. Гарчи хатога йўл қўйса-да, бировлар Александр Македонскийни кўп нарсаларга ўргатган унинг отаси Филипп II дейиши мумкин.

Яна биров Арасту, деб жавоб беради ва у ҳам мўлжалга аниқ уролмайди. Тўғри, файласуф бир қанча вақтлар ёш шаҳзодага таълим берган, унинг кўнглида чуқур из қолдирган кишидир. Ҳақиқатда ҳам кейинчалик Александр Македонский ўзи эътироф этиб, яшаётгани учун отасидан, муносиб равишда яшаётгани учун эса Аристотелдан миннатдор эканлигини айтган эди. Хўш, агар шу икки буюк мардонлар бўлмаса, унда ким бўлиши мумкин? Худди мана шу жойда нафис дидли фаранглар ибораси билан айтганда, «Аёлни изланглар!» дейишга тўғри келади. Шунинг учун биз ҳам Александрнинг онаси — Эпир подшоси Неоптолем I нинг қизи, Македония подшоси Филиппнинг биринчи ҳам, иккинчи ҳам, учинчи ҳам эмас, балки баъзи маълумотларга қараганда, тўртинчи хотини бўлган Олимпиадани эслатишимизга тўғри келади.

Воқеалардан олдинроққа ўтиб шуни айтишимиз керакки, у истак-хоҳишлари ўта тизгинсиз, улуғ эҳтиросларга берилган аёл эди. У ҳали навраста чоғидаёқ подшо отадан етим бўлиб қолиб, Эгей денгизидаги Самофракия оролида жойлашган ибодатхонада тарбияланди. У бу ерда коҳинларнинг «назорати» остида сирли маросимларда қатнашди, мафтункор қиз бўлиб етишди. Тунги ҳурофий кечаларда яланғоч ҳолда илонлар билан ўйнашдан қўрқмасди, одамларни даҳшатга солиш унга жуда ёқарди.

Филиппни базмлар орасида жанг қилувчи, жанглар орасида базмгарчилик қилувчи деб бежиз айтишмаган. У эпирлик етимча маликага ошиқу беқарор бўлиб қолди, эс-ҳушидан айрилди. Икки подшо хонадони ўртасида аҳд тузилди ва Эпир гўзали Македония маликасига ҳам айланди. У Филипп ўртаниб орзулаган икки фарзанд Александр ва Клеопатрани туҳфа этди. Ўша замонларнинг ғийбатларига қараганда, Македонияда ўша пайтлардаёқ Александрнинг отаси умуман Филипп эмас, балки ўша пайтларда ибодатхонада коҳин сифатида хизмат қилиб, Олимпиада қаршисида худо Амон сифатида намоён бўлган телмеслик Аристандр деган гаплар ҳам юрарди. Ҳар ҳолда у Александр туғилганидан кейин то ўлимигача унинг ёнидан бир қадам ҳам жилмаганлиги рост.

Албатта, бундай гаплар Филипп билан Олимпиада ўртасидаги эрхотинлик муносабатларига ёмон таъсир этди ва уларнинг бир-бирларига нисбатан «вулқонли» севгилари совий бошлади: Филипп шунда янги аёллар ва янги хотинлардан таскин излади. Олимпиада эса нафақат ўзининг саройдаги мавқеи ва ҳатто ширин ҳаётидан ҳам қўрқиб юрадиган бўлиб қолди. Ҳақиқатда ҳам қўрқмасдан бўлмасди, чунки Филиппнинг барча хотинларидан фарзандлари бор эди. Улар шубҳасиз Олимпиада кўз ўнгида севимли фарзанди — тахт вориси Александрнинг эҳтимол тутилган рақиблари эдилар. Олимпиада ва Филипп ўртасидаги муносабатлар сир бўлмай қолгач, эпирлик аёл билан Филиппнинг Македония саройи ўртасида сиртдан қараганда тинч, аслида эса кескин ва ёвуз кураш бошландики, бу курашда албатта бир томон енгилиб, бир томон йирик ҳисобда бой бериши тайин эди.

Бу кураш Филипп қадим аслзода сулув хонадон қизи Клеопатрага уйланганидан кейин энг юқори нуқтага етди. Бир куни Клеопатранинг амакиси машҳур лашкарбоши Аттал барча сарой аҳлларининг кўз ўнгида худодан жияни Филипп учун қонуний ворис туғиб беришини сўради. Александр ўзини тутолмай қўлидаги май тўла идишни Атталга отди. Филипп қилич суғуриб Атталнинг ёнини олди. Яхшиямки маст эди, йиқилиб тушди. Александр аразлаб саройдан чиқиб кетди. Тез орада ўн олти яшар Клеопатра қиз туғди, унга Европа деб ном қўйдилар. Шаҳзода Филиппга қарши кураш йўлларини излади. У онаси Олимпиадани ғоят севар, доим унинг таъсирида юрарди. Тақдирдан қочиб қутулиб бўлмайди. Филипп хонадонида фитна қизиди. Ниҳоят бир куни тўй чоғида Филиппни ҳарбий қўмондонлардан бири қилич уриб ўлдирди. Олимпиада Павсанийнинг қабрини обод қилди...

Александр дарҳол ҳокимиятни қўлга олди. Фитначилар ва тахтнинг ворислари, отаси тарафдорларини қириб ташлади. Даъвогарлардан қутулгач, қўшинларни янгидан тузиб, мустаҳкамлашга киришди. Олимпиада қасос ўтида ёнарди. У кундоши гўзал Клеопатрани унутмади. Гўдак Европани она тиззасида ўтирганда ўлдирди. Клеопатранинг ўзига эса ханжар, сиртмоқ ва заҳардан бирини танлашни таклиф этди. Бу иши учун Александр онасига танбеҳ берди. Шундан сўнг замондошлари Олимпиадани «Эпир жодугари» деб лаънатладилар.

Шуни айтиш керакки, фитначиларни батамом йўқ қилиш эҳтироси остида Олимпиада ўзининг яшаб қолишига ва, энг муҳими, Александрнинг давлат бошига келишига ёрдам берганларини ҳам унутмади. У Филипп дафн этилаётган тунда барчани ҳайрон қолдирган ҳолда хочга михланган Павсаний жасадининг бошига гулчамбар илди. Сўнгра бир неча кундан кейин Павсанийнинг жасадини ўз эри Филиппнинг лоши устида куйдирди ва подшоҳни ўлдирган қилични илоҳ Апполонга бағишлади.

Ҳозирги замон тили билан айтганда, Филиппнинг ўлдирилишидан фойдаланган Олимпиада ва ўғли Александр давлат тўнтарилиши қилдилар. Улар ҳар қандай давлат тўнтарилиш унинг изидан уруш, тезкор ғалаба ва ўлжалар бўлсагина мустаҳкам бўлишини яхши билардилар. Шундай қилиб, Александр кичик Осиёни босиб олиш учун сафарга жўнаб кетди, Олимпиада эса Македония ва Эпир мулкига ҳукмрон бўлиб қолди... Ўғлининг фавқулодда ўлимидан кейин Олимпиада давлатни ва талаб келинган бойликларни бўлиш ишларида фаол иштирок этди. Айниқса, давлатни бошқаришда унинг ёнида бўлган, эрининг таниқли саркардаларидан бири Антпатр ва унинг ўғли Касандр ўртасида кураш жуда шафқатсиз тус олди. Улар Филиппнинг ўлими учун уни кечиргилари келмасди. Олимпиада эса улардан Александрни заҳарлаган деб шубҳаланарди.

Эрадан олдинги 316 йилда Олимпиададан бахт ҳам, тақдир ҳам юз ўгирди — у Македония жангчилари йиғилишнинг қарори билан қатл этилди.

Македония даврининг тарихчилари Олимпиадани гўзал, мафтункор, кибор, ҳаддан ташқари зулмкор, ўч олувчи, давлатсевар, давлат тепасида ўтириш учун ҳеч нарсадан тоймайдиган, бунинг учун душманни ҳам, ўз яқинларини ҳам қурбон қилишдан қайтмаган малика деб гувоҳлик берадилар.

Ўз навбатида ўғил ҳам онасидан андоза олган ҳукмдор эди

Хуррам МАҚСАДҚУЛОВ,
Сурхондарё вилояти.

Дунё сирларга тўла

МЎМИЁЛАНГАН ОДАМЛАР

Кейинги ўн-йигирма йил ичида Уйғуристондаги Торим дарёси ҳавзаларида археология қазишмалари олиб бораётган олимлар бир қанча мўмиёланган одамларнинг лошларини топишди. Улар жуда яхши сақланган бўлиб, тузилиш тарҳлари худди европаликларга ўхшаб кетади. Уларнинг қиёфалари, таналаригина эмас, кийим-кечаклари ҳам қадим европа либосларининг баайни ўзидир.

Қадим-қадимларда Европада яшаган одамлар (европийлар) дунёни кезиб Уйғур ва Хитой томонларга ҳам келиб қолганмикинлар? Бундай европий одамларнинг яхши сақланган лошларини бугун Уйғур диёрининг пойтахти Урумчида кўплаб кўриш мумкин.

Торим дарёсининг кимсасиз ҳувиллаган ҳавзасидан қазиб олинган (Гоби тоғларидан жанубрoқда) жасадлар эрамиздан олдинги 200 ва эрамизнинг 200-нчи йилларида тегишлидир. Лекин, кейинчалик қазилмалар билан шуғулланган олимларнинг ҳайратлари янада ортди. Такла-Макон саҳроларида эрамиздан олдинги иккинчи минг йилликда (эрадан олдинги 1800—1200 йиллар) яшаган европий ирққа мансуб одамларнинг мўмиёланган лошлари топилди.

Суратда сиз кўриб турган мўмиёланган аёл жасади Лобнар кўли яқинидан чиқди. Унинг ёши 3700—4000 йилга яқин. Аёлнинг бошида сахтиён рўмол (қалпоқ), устида жул камзул. Мўмиёланган одамларнинг жасадлари дарахт танасини ўйиб ясалган тобутларда кўмилган, тобутларнинг устига қорамол териси тортиб қопланган. Жасад ёнига тароқ, игна,

Бу валломатнинг жасади 4 минг йил илгари Чарчан деган жойда қумга кўмилган. Унинг ёрқин ранглардаги либослари оёғидаги чарм махсиси яхши сақланган. Бу зот 55 ёшда ўлган

пичоқлар, сопол идишлар қўйилган. Улар орасида қимматбаҳо ашёлар учрамайди. Урумчи музейи сақловхоналарида 120 дан ортиқ шундай мўмиёланган инсон жасадлари қўриқланмоқда.

Бу аёлнинг ёши 4 минг йил. Улар Афросиёб одамларига нақадар ўхшайдилар.

Мўмиёланган жасадларнинг бунчалар узоқ сақланишининг сири Торим бўйлари ва Такла-Макон саҳросидаги ўзига хос қуруқ (кечаси совуқ — кундузи ўта иссиқ) иқлим ҳамда ўша шўрланган тупроқ шароитига боғлиқ, деб қаралмоқда. Бу ернинг ҳавоси ҳамда тупроғида тана ашё ва либослар тўқималарини емирадиган бактериялар учрамайди.

Италия олимлари яқинда ўтказган генетик экспертизада жасадларнинг генлари айни европийларнинг генларига ўхшашлиги маълум бўлди.

Хўш, эрамиздан олдинги III—II минг йилликларда Торим дарёси бўйларида яшаган сирли одамлар ким бўлганлар?

Бу ҳақда ҳозирча фақат тахмин ва тусмоллargина қилиш мумкин.

Ўрта Осиё халқлари маданиятлари ҳақида теран тадқиқотлар яратган профессор Карл Йеттмар «Биз бу ҳодисалар ҳақида фақат тасаввур қилишимиз мумкин», дейди. У эрамиздан аввалги 11 ва эрамизнинг 1 минг йилликларида Ўрта Осиёда яшаган тохарларни эслашга даъват этади. У ва яна бошқа олимлар Торим бўйларида кун кечирган халқларни тохарлар деб аташга майл билдирадилар. Тўғрироғи, европий шаҳарларнинг аждодлари бўлганлар деб тусмол қиладилар.

Урумчи музейларида, Такла-Макон саҳроларида сақланаётган мўмиёланган одамларда не-не халқларнинг, Афросиёб замонларининг не-не сирлари мавжуд. Тарих археология, бугунги генетика уларга жавоб топармикан?

Хориж журналлари материаллари асосида «МТ» ўқувчилари учун тайёрланди.

Миллий Тикланиш

Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ: Ўткир ҲОШИМОВ, Иброҳим АБДУҒАНИЕВ, Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ, Рустам ЖУМАЕВ, Ойдин ҲОЖИЕВА, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Гуландом БОҚИЕВА, Дилором МАТКАРИМОВА (Бош муҳаррир ўринбосари), Шавкат АЛЛАНАЗАРОВ (масъул котиб), Холли НОРБОЙ, Наврўз ЖЎРАЕВ (иқтисодий ишлар бўйича масъул)

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 736.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Раъно ИСМАИЛОВА
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 20.00
Босишга топширилди 20.00

Манзилимиз: Тошкент-83, Матбуотчилар кўчаси — 32.
Телефон 133-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа консерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй

Навбатчи — Холли НОРБОЙ